

17:1-13 Jesus visar sin härlighet

v 1 Avsnittet inleds med att Matteus talar om att det som nu sker sker sex dagar efter att Simon Petrus bekänt att Jesus är Messias. Det är mycket ovanligt att Matteus anger datum så. Matteus knyter sannolikt an till berättelsen om hur Moses gick upp på berget Sinai och efter sex dagar fick se Gud, se 2 Mos 24:15-18, 40:35. Jesus är därmed den andre Moses som det talas om i 5 Mos 18:15 och den som fullbordar Moses´ kallelse.

Berget är ofta den plats där Gud visar sig eller där gudomliga möten sker. Tänk bara på Sinai berg, tempelberget, bergspredikans berg eller missionsbefallningens berg. Det är osäkert vilket berg som åsyftas här, men det kan vara berget Tabor i södra Galiléen.⁷⁸ Det är vad den kyrkliga traditionen säger. Det finns flera likheter mellan berättelsen om Moses och den här om Jesus (mästaren, tre lärjungar, berg, moln, vision, röst).

v 2 talar om hur Jesus förvandlas. Hans ansikte lyste som solen och hans kläder blev vita som ljuset. Strålglansen omgav även Moses efter hans möte med Gud, se 2 Mos 34:29-35. Det händer lite då och då att den slöja som skiljer det himmelska från det jordiska dras undan och vi kan få ögonblicksbilder av det himmelska. Det är vad som sker i den här berättelsen.

v 3 låter oss få veta att Moses och Elia blev synliga tillsammans med Jesus. Det kan finnas flera skäl till att Elia nämns här. Det vanligaste är att Moses representerar *Torahn* och Elia profeterna. Båda hör till Guds handlande genom förbundet. Det berättas om Moses att han, efter sin död, uppväcktes från de döda och fick komma till Gud, 5 Mos 34:6. Och när vi läser om Elia ser vi att han aldrig dog över huvud, 2 Kon 2. Här finns med andra ord grunduppenbarelsen om de dödas uppståndelse. En tro som var omstridd bland judarna, där sadukkeerna påstod att det inte fanns någon uppståndelse från de döda, se 22:23 ff. Men i denna berättelse visar sig både Moses och Elia som levande.

v 4-5 Orden ”det är bra att vi är med” kan också översättas ”här är oss gott att vara”. Medan Petrus ännu talade sänkte sig ett moln av ljus ner. Han blev alltså avbruten av Gud själv. Hans förslag att de skulle bygga hyddor härrör från traditionen om ökenvandringen, då Gud själv bodde i ett tält, 2 Mos 33:7 ff.

Under lövhyddofesten skulle den troende juden bygga hyddor, dels för att påminna sig om umbärandena i öknen, dels för att påminna sig om att Gud själv bor mitt ibland oss. Lövhyddofesten handlar om hur Konungen kommer för att bo hos ibland oss och när nära knuten till den messianska tiden, Hes 37:27, 43:7 och Upp 21:3.

De flesta kommentarer menar att det är svårt att veta varför Petrus föreslog detta. Av Mark 9:6 framgår att Petrus var rädd. I Lukas version kommenteras detta med att Petrus var yrvaken och inte visste vad han sa, Luk 9:32f. Min egen tolkning innehåller även tanken att Petrus i sitt undermedvetna visste att den messianska hade kommit.

⁷⁸ Ett fullgott alternativ är berget Hermon, 2814 m ö h, beläget strax norr om Caesarea Filippi.

Medan han ännu talade sänkte sig ett lysande moln ner över dem. Om det lysande molnet används det grekiska ordet *foteinos*, vilket visar att det inte är fråga om ett vanligt moln, utan om Guds närvaro. Därför heter det att det var lysande. I GT talas ofta om Guds härlighet, hebreiska *shekina*, se till exempel 2 Mos 40:35 där Moses inte kunde gå in i uppenbarelsetältet därför att härligheten var så stark. Det är därför inte underligt att lärjungarna föll ner på sina ansikten när de såg härligheten och hörde Rösten. Rösten heter här på hebreiska *bat-kol* och är närmast en teknisk term. Det är det sätt på vilket Gud talar till oss. Det syftar på Ordet som kommer till oss. Det är Guds tilltal. Jfr 3:17, Joh 12:28 och Apg 9:4 Se kommentaren till 3:17.

”Lyssna till honom”, säger Rösten. Orden är ett eko från 5 Mos 18:15 där Moses lovar att det efter honom ska komma en profet som är lik honom. Lyssna till honom! Det nya paradigmet byggs genom att Gud talar till oss.

v 6-8 Jesus rör vid de förskräckta lärjungarna, se Jes 6:6 ff. Profeten berättar om hur han vågade tala först efter att Gud rört vid honom med försoningens glödande kol.

v 9 Lärjungarna fick stränga order att inte berätta om det de varit med om för någon. Berättelsen fordrar en uppenbarelse från Gud om vem Jesus är och vad han gjort för oss innan den blir begriplig. Jesus säger att de ska vänta till Människosonen har uppstått från de döda. Det grekiska verbet *egherthei* står i aoristus passivum, vilket betyder att Gud Fadern uppväcker sin älskade Son. Sonen uppstår inte i egen kraft.

v 10 Här framgår att det fanns en förväntan på att Elias skulle komma tillbaka och bana väg för Messias. Det är framför allt Mal 3:1, 3:23f och 4:5f som ligger till grund för denna judiska tradition. Denna tradition hölls vid liv i påskmåltiden där den sista bågaren är Elias bågare. Den som ingen ska dricka ur förrän han kommer. Men det framgår också att denna förståelse inte var allmängods. Inte desto mindre vet vi från judiska texter, till exempel rabbi Jochanan ben Zakkai och från Justinus Martyrens dialog med juden Tryfon att de inte kunde erkänna Jesus som Messias just därför att de inte sett Elia. Denna invändning har ju också Matteus kommenterat i kap 11:14, 14:2 och i 21:26. Det är tydligt att det rådde och fortsatte råda en viss förvirring på denna punkt och just därför har Matteus med detta i sitt evangelium.

17:14-27 Kyrkans svaghet och auktoritet

När lärjungarna förstått och fått klart för sig att Jesus Kristus utgör själva grundvalen i den blivande Kyrkans liv går Matteus över till att tala om Kyrkans svaghet och auktoritet. Detta kapitel bildar direkt bakgrund till det så kallade *Kyrkoordningstalet* i kap 18. Vi kan dela in resten av kapitlet i tre delar, vilka var för sig behandlar Kyrkans svaghet och auktoritet.

v 14-20 om den månadssjuke pojken

v 22-23 andra förutsägelsen om Jesu lidande

v 24-27 om tempelskatten

v 14-20 om den månadssjuka pojken?

När de kommit ner från förklaringsberget möter de genast den svåra verkligheten och det egna tillkortakommandet. Som vi redan förstått är det inte ovanligt med tecken och under. Men dessa underberättelser hänger inte i luften. De tjänar alltid ett syfte. Genom den här berättelsen undervisar Matteus om tron eller rättare sagt avsaknaden av tron och dess betydelse.

I v 17 brister Jesus ut i klagan över detta släkte som inte vill tro. Vi har tidigare stött på uttrycket ”detta släkte”, se kommentaren till 12:39, och vet att uttrycket syftar på folket i allmänhet, inte på lärjungarna i synnerhet. Här är emellertid uttrycket preciserat genom orden ”som inte vill tro” och förstärkt med ordet ”Hur länge ska jag vara hos er”. Det senare ska jämföras med 1:23 och 28:20. Jesus låter oss förstå att gemenskapen med honom är en gemenskap i och genom tron. Tron är det medel genom vilket vi lär känna Gud.⁷⁹ Men tron är enligt biblisk tro inte en ansträngning eller prestation, utan en förtröstan eller en tillit. Därför är det snarast mannen som faller på knä och säger ”Herre, förbarma dig” som framstår som den troende i sammanhanget. På grekiska lyder hans åkallan och bön *kyrie eleison* och det blev ett stående bönerop i Kyrkans liturgi, ett rop som vi fortfarande börjar varje Högmässa med.

Lärjungarna tycks ännu inte riktigt förstått trons väsende, v 19. Jesus svarar på frågan genom två påståenden. Han säger för det första att det beror på att de har så liten tro, grekiska *oligo-pistian*, det vill säga ringa, föga eller svag tro. Den är kraftlös. Samma grekiska ord används i 6:30, 8:26, 14:31 och 16:8. Min förståelse av detta uttryck är att Jesus här talar om den tro vi människor kan åstadkomma. Men det finns en annan sorts tro, den som kan förflytta berg. Det är Jesu andra svar. Det är den särskilda tro som kommer från honom. Det är den tro genom vilken han själv verkar. Dit hade lärjungarna ännu inte kommit.⁸⁰

v 22-23 den andra förutsägelsen om Jesu lidande

Den inledande notisen om att de åter samlats i Galiléen behöver kommenteras eftersom vi tidigare konstaterat att de lämnat Galiléen för gått. Efter liknelsetalet gick Jesus för sista gången till Nasaret, 13:54, och därifrån, 14:13. Han rörde sig sedan norrut mot Tyrus och Sidon, 15:21 och mot Cesarea Filippi, 16:13. Och även om såväl bespisningsundren, vid Tabgha, som den gång han gick på vattnet utspelar sig i Galiléen anses han ha lämnat Galiléen. Av v 22 och 24 framgår att Jesus och lärjungarna fortfarande har kvar sin bostad i Kapernaum, men i 19:1 också att de nu definitivt är på väg till Jerusalem. Karavanvägen från Damaskus till Egypten, Via maris, gick igenom Kapernaum. Det var därför de hade en tullstation där och vi ska strax gå dit. Men innan ska vi se närmare på de tre förutsägelsena. När vi läser ser vi att de byggs på undan för undan.

16:21 Från den tiden började Jesus *förklara* för sina lärjungar /.../ och på tredje dagen *uppväckas*.

⁷⁹ Se särskild kommentar om tron på sid 70.

⁸⁰ Som ni lägger märke till saknas v 21. Den återfinns i senare textvarianter, men inte i de äldsta handskrifterna och har därför utelämnats här. Skälet till att den finns med i senare textvarianter sägs vara att den kommit in från Mark 9:29. I vårt sammanhang skulle den versen emellertid inte tillföra något.

Evangelium enligt Matteus

17:22 Människosonen skall *utlämnas* i människors händer.
20:18 Se, vi *går nu upp* till Jerusalem.

Jesus har med all säkerhet förutsett sitt lidande och de tre utsagorna innehåller mer än vad ögat först ger vid handen. Till 16:21, där det står att Jesus började förklara vad som ska ske, ska fogas att tanken på en lidande Messias var helt främmande för det judiska folket. Temat berörs första gången i 12:14, men då i ett helt annat perspektiv. Vi har lättare att förstå detta, eftersom vi så att säga sitter med facit i handen, men för judarna var detta en stötesten. Därför måste Jesus förklara för sina lärjungar, jämför med Emmausvandringen i Luk 24:26 f.

Det är också viktigt att lägga märke till att vid alla tre tillfällena står uppväckas i passivum. Det är Gud Fadern som uppväcker Jesus från de döda. Jesus uppstår så att säga inte i egen kraft, utan blir uppväckt av sin Fader.

I den andra förutsägelsen får vi mer information. Jesus säger att Människosonen ska utlämnas, grekiska *paradidomi*. Ordet kom att bli en teknisk term. Det förekommer 15 gånger i kapitlen 26-27. Ordet har en dubbel mening, eftersom det kan användas i såväl positiv som negativ mening. Kanske blir det enklare att förstå om vi vet att motsvarande ord på latin heter *tradere*. Det ord vi har i ordet tradition. När vi traderar något tar vi emot något, förvaltar det, utan att lägga till eller dra ifrån, och ger det vidare. Om vi gör detta på ett felaktigt eller missvisande sätt har vi förrått saken. I 26:16 står det om Judas Iskariot:

Och från det ögonblicket sökte han efter ett lämpligt tillfälle att förråda Jesus.

Det skulle också kunna översättas att han sökte efter ett tillfälle att överlämna Jesus. När Jesus därför talar om att han ska överlämnas väcker det en rad associationer.

Vid det tredje tillfället fogas ytterligare förståelse. Det står att de nu ska gå upp till Jerusalem, grekiska *anabainomen*. Också det här ordet är närmast en teknisk term hämtad från till exempel Ps 24:3 eller Ps 122. Det var regel att judarna, när de stora högtiderna infann sig, skulle gå upp till Jerusalem. Det hörde till gudstjänstlivet. Det är det ordet Jesus nu använder sig av. Han ska gå upp till Jerusalem för att fira påsk. Han ska fira den rätta gudstjänsten; den som innebär att vi bär fram oss själva som levande offer för att använda Paulus ord i Rom 12:1

Jesus visste sin kallelse och hade sagt ja till sin himmelske Faders vilja. Vandringen upp till Jerusalem, 21:1 ff, kan därför liknas vid en inledande procession till den gudstjänst där Jesus ska lägga grunde för den himmelska gudstjänsten.

Om vi ser efter hur lärjungarna reagerar vid de tre tillfällena får vi även där se en utveckling. I 16:22 ställer sig Petrus helt oförstående och vill hindra Jesus från att gå till Jerusalem. I 17:23 står det att de blev mycket bedrövade och vi får intrycket att de börjat ta in något av vad Jesu försökt förklara. I 20:22 visar det sig att åtminstone två av lärjungarna säger sig vara beredda att lida och dö tillsammans med Jesus. Lärjungarna visar en växande insikt av vad det betyder att Messias måste, grekiska *dei*, lida och dö, 16:21.

v 24-27 om tempelskatten

Eftersom den så kallade Havsvägen, *Via maris*, som gick från Egypten till Damaskus gick genom Kapernaum, och eftersom staden var en gränsstad mellan västra och östra Galiléen, se kommentaren till 9:1, fanns där en tullstation. Vid den tullstationen togs också tempelskatten upp. Lägg märke till att avsnittet här handlar om tempelskatten snarare än om skatter i allmänhet som Jesus talar om i 22:15-22. Frågan i v 24 är inte polemisk, utan vardaglig. Visst betalar de tempelskatten. Tempelskatten skulle betalas med två drachmer av judar, utom rabbinerna, och därför kan vi med den här berättelsen också notera att sprickan mellan judar och kristna ännu inte blivit synlig. Jesus och de första kristna var lojala mot den judiska tron och bröt aldrig mot den. Den här berättelsen visar också att de texter vi studerar är äldre än år 70 e Kr, eftersom templet då revs och judarna skingrades och ingen tempelskatt mer behövdes.

Men Jesus använder situationen i det samtal som nu utspelar sig hemma hos Petrus. Jesus framhåller först att kungasönerna inte brukar betala skatt till sina fäder. De går som regel fria från det. Sedan säger Jesus: Alltså är sönerna fria. Jesus låter oss förstå att vi inte behöver betala skatt till Gud. Evangelium är kostnadsfritt. Till sist lägger dock Jesus till att de ändå ska betala tempelskatten för att de inte ska stöta sig med dem.

I denna undervisning finns en lärdom som de första kristna levde med. De hade fått evangeliets frihet genom tron på Jesus, men kärleken sätter gränser för hur vi hanterar vår frihet. Paulus sammanfattar detta i Gal 5:13.

Undervisningen följs upp med en underberättelse som skiljer sig i väsentliga stycken från andra underberättelse. Skälet är sannolikt att berättelsen innehåller en poäng som vi annars skulle ha missat. Berättelsen tjänar inte något riktigt syfte. Består undret i att Jesus kände till skatteinsamlarnas frågat om? Eller i att Petrus skulle fånga just denna fisk? Eller i att den innehöll ett silvermynt? Just ett sådant som behövdes för tempelskatten? Till detta kan läggas att berättelsen inte ens nämner om det verkliga händelse och att ingen blir hjälpt av undret.

Berättelsen tjänar det syftet att Petrus nu kan förstå hur viktigt deras handlande är rent allmänt. Det gäller att leva vist i denna världen. Av undervisningen får vi också veta att Gud kommer att förse oss med allt vad vi behöver och att vi inte behöver lida skada av att betala skatt.

Kapitel 18, Kyrkoordningstalet

v 1-14 Omsorgen om de små

Frågan om vem som är störst i himmelriket var inte ovanlig. Både fariséer och inte minst esséer diskuterade gärna den frågan. När vi läser motsvarande fråga i Mark 9:34 ser vi att frågan är självcentrerad. De diskuterar verkligen vem som är störst. Men här hos Matteus är det en teologisk fråga. Det grekiska ordet för barn är här *paidíon*, det vill säga ett barn under 12 år, ett omyndigt sådant som står under sina föräldrars ansvar. Barnet här betraktas inte som oskuldsfullt, utan som meritlöst. Barnet hade ingen social status alls, ännu mindre någon himmelsk. Genom sitt svar vill Jesus därför tala om för oss att storhet i själva verket är villighet att bli liten, vilket också framgår av fortsättningen i v 4. Barnets betydelse ligger i att Jesus identifierar sig med barnet och på så sätt ger det den största betydelse, v 5. Det är också mot den bakgrunden vi ska förstå v 6-10. Det grekiska ordet *skandalon* återfinns sex gånger i v 6, 7, 8 och 9, se kommentaren till 13:57.

När Jesus vill att vi ska förstå hur viktiga barnen är använder han sig av två bilder. Dels bilden av en kanske meterstor kvarnsten som sänker den som förleder ett barn i havets djup, dels av att stympas. Båda dessa öden är bättre än att förföra ett barn. Matteus använder samma uttryck i 26:24 och låter oss förstå hur förräderi mot barn eller Jesus själv är lika avskyvärda, jämför v 5.

Gud bistår de meritlösa på ett särskilt sätt enligt v 10. Den judiska tron menade att bara de högsta änglarna, som Mikael eller Gabriel, fick se Guds ansikte och därför ger Jesus barnen också av detta skäl den förnämsta av platser.

Liknelsen om det återfunna fåret, v 12-14, finns även i Luk 15:3-7. Där används den som kritik mot de skriftlärdade för att de inte förstår Guds kärlek till syndare. Men här i Matteus står liknelsen i en annan kontext, i ett annat sammanhang. Vi befinner oss i det så kallade *Kyrkoordningstalet* där Jesus talar om kyrkan och dess ledares ansvar. Genom att rama in liknelsen med v 10 och 14 där Jesus först säger: Se till att ni inte föraktar någon enda av de små ... och sedan: Så är det inte heller er Faders vilja att någon enda av dessa små ska gå förlorad, har Jesus talat om för Kyrkans ledare att det är deras uppgift att ge sig själva till de små. Jesus varnar här för att de små och meritlösa kan komma att avfalla om de inte får den hjälp och det stöd de behöver. I v 12 och 13 finns nämligen det grekiska *porévomai*, komma bort, gå vilse tre gånger. Matteus använder samma ord fyra gånger i kapitel 24 där det varje gång handlar om avfall.

Vi förstår också av dessa verser att just avfall förekom bland de första kristna. Den första församlingen bestod inte bara av troshjältar, utan av människor av kött och blod som du och jag. Det är den gode herdens sak att på allt sätt finnas till hands för dem som ännu inte rotats i tron på Jesus. Gud vill inte att någon enda ska gå förlorad.

v 15-35 Om förlåtelsen

Nedanstående avsnitt handlar om hur vi ska behandla varandra när vi felar. Den första slutsatsen vi drar av detta är att de första kristna felade mot varandra. De var människor som du och jag. Den andra slutsatsen är att vi redan här kan se att det finns en institutionellt tänkande i församlingen.

v 15-20 talar om att tillrättavisande sker i fyra faser. Först talar man med personen i fråga i enrum, v 15, sedan, om det inte hjälper, tillsammans med ytterligare en eller två. I en tredje fas ska du säga det till församlingen, v 17a och om det inte finns någon utväg ska personen uteslutas ur gemenskapen, v 17b. Samma mönster återfinns i en av Qumrantexterna, IQS 5:24-6:1. Där står att läsa:

Var och en skall tillrättavisa sin nästa med sanning och ödmjukhet och tillgiven kärlek mot alla ... Man får inte ta upp ett ärende mot sin nästa inför de många, om det inte har föregåtts av tillrättavisande inför vittnen.

Nu hör till saken att esséerna såg sig som sluttidens församling och var ytterst noggranna med att iakta de helighetslagar som finns i Moseböckerna, se 3 Mos 19:17. Dödahavsrollarna är också fyllda med instruktioner för hur medlemmarna ska leva sina liv.⁸¹ Därför är det lätt att dra paralleller mellan dessa texter och säga som Fornberg att också Matteus tänker på 3 Mos 19:17, var noga med heligheten och inte drog sig för att utesluta medlemmar. Förutom v 17 där det står "... skall han vara för dig som en hedning och publikan" anger han 28:20 där Jesus säger: "... lär dem att hålla allt vad jag har befallt er"

Här är det viktigt att komma ihåg att allt vad Jesus talar om är att vi ska tro på honom. Det är att hålla allt. Om du inte har den nyckeln till ord som dessa blir den kristna tron mer lagisk än till och med esséernas ordningar och bestämmelser. Tyvärr har Fornberg missat detta.

När detta är sagt ska vi också kommentera ordet församling. Vi har avgränsat 14:1-16:12 och rubricerat det som Kyrkans förhistoria och 16:13-17:27 som Kyrkans grundval, eftersom bekännelsen till Jesus Kristus där blir tydlig, men vi har aldrig tidigare kommenterat ordet, det grekiska ordet *ekklesia*, som översätts till församling eller kyrka, med stort eller litet k. Ordet återfinns endast två gånger i evangelierna, nämligen 16:18 och 18:17, men saken finns på många ställen som vi redan sett.

Eftersom jag själv har skrivit om detta ord i boken *Kyrkan – Guds gåva?* väljer jag att återge det avsnittet:

Ordet *ekklesia* förekommer redan i LXX, 200 f.Kr. Det är då en översättning av det mycket speciella hebreiska ordet *qahal*. Där står ordet för Israels menighet eller församling i betydelsen det utkorade Gudsfolket. Jag citerar från

⁸¹ Dödahavsrollarna återfanns i grottorna på nordvästra stranden av Döda havet under åren 1947-1956. Platsen heter Qumran och där fanns mer än 25 olika grottor där esséerna bodde och verkade. Esséerna var ett ordenssamfund med noga reglerade föreskrifter. Sällskapet grundades av en man kallad Rättfärdighetens lärare, men denne har inte identifierats. De var samtida med fariséerna och sadukkeerna, men levde helt avskilt. I deras grottor finns hundratals skrifter bevarade som brukade studeras samtidigt med GT och NT. De daterar sig ungefär från slutet av 200-talet f Kr till 6-700-talet ef Kr.

biskop Bo Giertz' bok "Kristi Kyrka" (Verbum 1975): "Särskilt i högtidliga sammanhang får Israel heta Guds qahal: när det träder upp för att offra och lovsjunga, för att lyssna till Guds budskap och ge honom sina löften. Israels hela qahal ska slakta påskalammet på fjortonde dagen i månaden Nisan, Gud talar ur elden på Horeb till sitt qahal, och den dagen är "qahalens dag". När Salomos tempel invigs, träder Israels qahal upp och välsignas, och när Esra griper in med drastiska åtgärder för att bevara det återupprättade Israel, är det qahalen som handlar inför Gud. Den orene har ingen plats i Jahves qahal, och brottslingen utrotas ur den."

När LXX översätter dessa bibelställen används ordet ekklesia. Det betyder att ordet ekklesia fylls med ett mycket bestämt och starkt innehåll. Särskilt förstår vi det om vi vet att det i GT också talas om hedningarnas eller syndarnas qahal. Men då använder LXX inte ordet ekklesia. Det ordet reserveras helt enkelt för det utkorade Guds-folket.

Ekklesia är ett sammansatt ord: ek-kaleo, ordagrant ut-kallad. Ekklesian i NT utgörs helt enkelt av de människor som kallats ut från mörkrets välde och in i Jesus Kristus. Det är de människorna som är delaktiga i Jesu Kristi Kyrka. Kyrkan kan till sitt väsen aldrig bli något annat, även om det gjorts många försök åt det hållet. Varje annan definition av Kyrkan eller av ordet Kyrka blir falsk.

Ordet ekklesia förekommer 114 gånger i NT. När man läser igenom dessa bibelställen lägger man märke till att ordet förekommer så att säga på tre olika nivåer. 20 gånger syftar det på den universella Kyrkan, det vill säga på alla kristna genom alla tider och på alla orter. Vi har det i orden "en, helig, allmänlig Kyrka". 87 gånger åsyftas den lokala församlingen. Så skriver till exempel Paulus till "Guds Kyrka i Korint", och då menar han alla de kristna som finns i Korint. Det är värt att lägga märke till och att stryka under att ordet i den här betydelsen alltid förekommer i singularis. Det finns bara en Kyrka eller församling och den består av alla dem som tillhör Herren Jesus. Som du självklart förstår, finns det ingen som helst motsättning mellan den universella Kyrkan och den lokala församlingen. Den senare är ju en återspeglning av den förra och det finns bara ett enda ord för det, det enda ordet: ekklesia. Den universella Kyrkan får sitt nerslag eller sitt uttryck i och genom de kristna människor som för tillfället lever på en och samma ort.

Men, och detta är mycket intressant i våra dagar, ordet förekommer också på en tredje nivå. På fyra ställen i NT talas det om den ekklesia som kommer samman i någons hus, nämligen i Rom 16:5, 1 Kor 16:19, Kol 4:15 och Filemon v 2, och om hur de firar gudstjänst där. Min enda förståelse av detta är att detta slag av församlingar är både möjliga och önskvärda. Jag förstår också att det här är fråga, inte om bönegrupper, studiecirkel eller någon annan typ av verksamhet, utan om verkliga församlingar. Det är ju fortfarande samma ord. Här kan till och med två eller tre vara församlade till en fullvärdig gudstjänst med allt vad det innebär. Herren Jesus är mitt ibland dem (Matt 18:20). Den universella Kyrkan är representerad genom dessa två eller tre personer. Jag ska verkligen be att få återkomma till detta längre fram. Bara två slutsatser till innan vi fortsätter. Inte heller denna församling kan stå i opposition till den universella Kyrkan. Den lever i fullständig harmoni med såväl den universella Kyrkan som den stora lokala församlingen. Den här typen av gemenskap måste hela tiden skifta. Den dör ut och den uppstår oupphörligen, beroende på att människor flyttar in eller ut. Det ligger i sakens natur att denna gemenskap förändras.

Det finns anledning att fundera över ordet i v 17: så säg det till församlingen. Med vem talar man då? Peter Fjellstedt skriver i sin kommentar: Hos judarna kunde en församling bildas av tio män. På den tiden när Jesus talades dessa orden, kunde med församlingen icke menas som efter pingstdagen ...

Oavsett hur många som senare skulle ingå i församlingen menar jag att kyrkotukten ska utövas i den lilla församlingen. Dess ledare representerar hela församlingen. Det är orimligt att utöva kyrkotukt på det sätt som gjorts i modern tid. Om den däremot utövas på lägre nivå blir hela sättet att hantera problemen inte bara rimliga utan nödvändiga, en mindre gemenskap kan inte bestå med obotfärdighet.

V 18 innehåller också en hel del att tänka på. I 16:19 läste vi:

Jag skall ge dig himmelrikets nycklar. Allt vad du binder på jorden skall vara bundet i himlen, och allt vad du löser på jorden skall vara löst i himlen.

Av det sammanhanget gick inte, som här, att utläsa att det handlade om syndernas förlåtelse. Där skrev jag att det finns en vidare mening. Se s 115.

David H. Stern som själv är messiansk jude och som skrivit *The Jewish New Testament Commentary* förstår detta uttryck uteslutande i judiskt perspektiv. Fariséerna hade under de cirka 400 år de verkat gjort anspråk på att ”binda” och ”lösa”. Med det menades helt enkelt att de hade makt att bestämma, att förbjuda och att tillåta. De kunde till exempel ”binda” en dag genom att förklara den för fastedag. Det är mot detta handlande som Jesus vänder sig i 23:4 när han talar om att

de binder (binda) ihop tunga bördor och lägger dem på människornas axlar, men själva vill de inte ens med sitt finger lyfta (lösa) dem.

Stern menar att det först är kyrkofadern Tertullianus (d 222 e Kr) som menar att detta ord handlar om syndernas förlåtelse. Hans lära om detta är en fortsättning av ordet i Joh 20:23. Problemet enligt Stern är att ordet så reducerats och institutionaliserats förutom att vi förlorat den ursprungliga betydelsen. Vilken är då, enligt Stern, den ursprungliga betydelsen?

5 Mos 17:8-12 och Ps 82:1 utgör här bakgrunden. Fariséerna hade länge diskuterat hur många män det behövs för att bilda en synagoga. De hade sedan fastställt att det krävdes tio män! Tio män kunde ”lösa” och ”binda”, det vill säga reglera den judiska vardagen. Men nu säger Jesus, i v 16 och 20, att det räcker med två eller tre för att han ska vara närvarande. Dessa kan fatta beslut om hur det nya livet kan levas, ty Jesus är med dem och han står med dem. Versarna handlar därför inte alls om bön, utan om andlig auktoritet. Om två kristna kommer överens i en stridsfråga är detta välbehagligt inför Gud. Gud står bakom sådant.

Det kan vara viktigt att påminna om att dessa ord ingår i *Kyrkoordningstalet* och att Jesus här målar ett messianskt perspektiv, ungefär på samma sätt som i Bergspredikan. Stern ser dessa versar som en utläggning adresserad till fariséerna och

att det som Matteus påbörjade i v 15 ” Om din broder har begått en synd ... ” fortsätter i v 21. Han tillägger också att den ”kristna” förståelsen av v 19 och 20 inte är fel, men alltför begränsad.

v 21-22 handlar om den gränslösa förlåtelsen. Bakgrunden hittar vi i 1 Mos 4:23 f som är helt präglad av helighetsmotivet. Jämför detta med kommentaren till 5:38-42 och artikeln om försoningen. Rabbinerna talar om att förlåta tre eller fyra gånger, men på den här punkten är Jesus mer radikal än någon annan. Jesus kunde upphäva kravet på vedergällning eftersom han själv betalat priset genom sin egen död och uppståndelse. Det behövs ingen vedergällning längre, något som understryks av den följande liknelsen.

v 23-35 liknelsen om den obarmhärtige tjänaren

Joachim Jeremias sorterar in den här liknelsen under rubriken tillämpat lärjungaskap. Liknelserna om skatten i åkern och den dyrbara pärlan i 13:44-46 hör till samma grupp. Då handlade det om dem som upptäckt evangeliet och i sin glädje försakar de allt. Här handlar det om att vi som blivit gränslöst förlåtna ger denna förlåtelse vidare till ”dem oss skyldiga äro”. Jeremias menar att också denna liknelse har dativisk mening. Översättningen av v 23 borde då vara ”Därför är himmelriket (underförstått: när det kommer) likt en kung ...”

Kungens högsta ämbetsmän kallas tjänare. De är ministrar. Nu fanns det två ministrar som stod i skuld. Den förste var skyldig kungen 10 000 talenter, det vill säga 60 miljoner dagsinkomster, en skuld omöjlig att betala. Det kan finnas en antydning här om en minister som ska betala hela provinsens skatteuppbörd till kungen, men till och med då är summa stor. I Egypten var dessa ministrar personligt ansvariga för skatterna. Nu hände sig att kungen efterskänkte alltsammans. När denne minister i sin tur möter en av sina undersåtar är denne skyldig ministern 100 denarer. Skulden motsvarar 100 dagsinkomster och var fullt möjlig att reglera. Ministern visade emellertid ingen skonsamhet. När det kommer till kungens kännedom blev han mycket vred och överlämnade ministern till fångvaktaren.

Tolkningen av denna liknelse är invävd i berättelsen. Berättelsen s kung är Gud och människans skuld till honom är oändlig. Lägga märke till att detta är ett radikalt perspektiv på människan som är betydligt mer pessimistiskt än det judiska. Människan kan aldrig någonsin leva upp till Guds vilja. I v 25 står att mannen, hustrun och barnen skulle säljas, men detta är förbjudet enligt judisk lag och därför ska vi uppfatta denna liknelse som handlar om hedningar. Detta bekräftar vad vi tidigare konstaterat; att Jesus nu vänder sig till hedningarna.

Det finns två lärdomar vi kan dra av denna liknelse. Den första är den att den gudomliga förlåtelse vi tagit emot sätter oss i stånd att förlåta andra. Det är tillämpat lärjungaskap. Detta är att vandra i seger! Den andra lärdomen är den att om/när vi ger förlåtelse till andra kan vi i vår tur frimodigt be Gud om fortsatt förlåtelse. Det är en fråga om vilja att vandra i förlåtelsen!

När Michael Green kommenterar detta *Kyrkoordningstal* menar han att Jesus talar till oss om sju karaktärsdrag som bör präglade oss.

V 1-4 om ödmjukhet

V 5-6	om att ta emot varandra
V 7-9	om att vara helhjärtade
V 10-14	om den pastoral vård
V 15-20	om öppenhet
V 21-22	om förlåtelsen
V 23-35	om frihet från bitterhet

Nu har vi talat om Kyrkans förhistoria, Kyrkans grundval, lyssnat till Kyrkoordningen och det avsnitt vi nu har framför oss handlar om Kyrkan och de sociala strukturerna.

19:1-20:16 Kyrkan och de sociala strukturerna

v 1-2 Jesus på väg till Judéen

Jesus gick på andra sidan Jordan, det vill säga på den östra sidan om Jordan, dels bodde det en hel del judar på den sidan, dels undvek han gå genom Samarien. Jesus var inte ensam på vägen, utan de var på väg tillsammans med tusentals andra judar mot Jerusalem för att fira påsk. Därför står det att mycket folk följde honom. Folket betraktade Jesus som Läkaren, medan fariséerna ville snärja honom. Här använder Matteus samma ord som i frestelseberättelsen i 4:1, grekiska *peirazein*.

v 3-12 frågan om skilsmässa

v 3 1917 års översättning, Giertz och Bibel 2000 översätter

Är det tillåtet att skilja sig från sin hustru av vilken orsak som helst? Men FB översätter: Är det tillåtet att skilja sig från sin hustru av någon anledning? Vilken översättning ska vi välja, då båda är riktiga?

Med stöd av 5 Mos 24:1 betraktade fariséerna skilsmässa som något fullt tillåtet, om mannen hade funnit något motbjudande hos sin hustru. Däremot fanns det olika meningar om hur man skulle förstå uttrycket något motbjudande. En riktning, Shammais skola, ansåg att detta uttryck syftade på otukt eller oanständigt uppträdande, medan en annan, Hillels skola, hävdade att det här kunde vara fråga om allt som över huvud taget väckte mannens ogillande. En vidbränd maträtt var då giltigt skäl för att skriva ut skilsmässobrev. Frågan är alltså vilka skäl som är giltiga.

Om frågan är rätt återgiven i denna översättning, måste fariséerna ha frågat, om Jesus anslöt sig till Hillels slappare uppfattning. Är detta fallet kan frågan inte vara ställd i avsikt att »snärja» Jesus. Fariséerna var då endast intresserade av att veta, till vilken skola Jesus anslöt sig. Bibel 2000 har i så fall gjort rätt, när man ger det grekiska ordet *peirazein* en innebörd av pröva. Fariséerna önskade få veta vilken tradition Jesus följde. Vilket svar som än gavs måste det accepteras. Jesus återgav då endast den åskådning som var traderad inom det judiska samfundet. Detta är Fornbergs mening.

Men kan det verkligen vara riktigt att fariséerna ställde en sådan snäll fråga? Av evangelierna ser vi att de mycket snart blev Jesu bittra fiender och att de på allt sätt ville komma åt honom. Det ligger inte så nära till hands att tänka sig, att de endast ville få honom att ta ställning till en rabbinsk dispyt i ämnet. Mycket naturligare är det att uppfatta deras frågande som ett led i deras kamp mot Jesus och det är vad FB gör

när den översätter: Är det tillåtet att skilja sig från sin hustru av någon anledning? Och nu hettar det till ordentligt.

I Mark 10:2 står det: Är det rätt tillåtet för en man att skilja sig från sin hustru? Frågan var avsiktligt formulerad så, att Jesus med sitt svar måste komma att ställa sig vid sidan om den judiska traditionen. De ville få honom på fall.⁸² Vad svarar då Jesus?

Dialogen är uppbyggd som ett stridssamtal brukar vara uppbyggt; nämligen en fråga, ett preliminärt svar, en invändning mot detta och sedan ett slutligt svar. Jesus använder sig av två tankar. Den första är från 1 Mos 1:27 och 2:24 av vilka vi kan dra slutsatsen att Gud skapat människan till man och kvinna och att dessa två ska förenas till ett kött. Logiken är att dem Gud förenat ska människan inte skilja åt, se v 6.

Då kommer invändningen; men Gud gav Moses möjlighet att skilja sig från sin hustru med hjälp av skilsmässobrev, 5 Mos 24:1-4.

Jesus svarar genom att säga att ”från början var det inte så”. Budet i 2:24 om att mannen ska hålla sig till sin hustru gavs före syndafallet. Men på grund av synden är *Torahn* till dels anpassad till den fallna verkligheten. Lagen i 5 Mos 24:1-4 representerar därför inte Guds ursprungliga vilja med mänskligheten. Men Gud tillåter det mindre onda av två ting.

Det är så vi ska förstå den detaljerade lagstiftningen kring sexualitet och äktenskap över huvud. Den är en följd av Synden. Det slutliga svaret på samtalet följer i v 9 där Jesus säger att skilsmässan inte är rätt av annat skäl än otukt, grekiska *porneia*, se kommentaren till 5:32-32, sidan 53 om äktenskap i förbjudna led. Men det går även att se hela frågan som ett dilemma, det vill säga lika fel som att skilja sig, lika fel är det att tillämpa idealbilden på ett lagisk eller fördömande sätt. Det senare är alltid risken när idealbilden tillämpas.

Jag kan inte förstå Jesus på annat sätt än att ett äktenskap som ingått på ett legalt sätt är oupplösligt. I mitt eget pastorala handlande överlåter jag därför till kontrahenter själva att handla efter sin tro. Det gäller även de homosexuella som vill leva tillsammans. Självt finner jag inget bibelord som ger stöd för omgifte.

Om Jesus är så radikal, mer radikal än rabbinen Shammai, är det ingen fördel att gifta sig alls, menar lärjungarna. Då är det bättre att leva i celibat. Jesus bejakar celibatet. Det är en gåva, med det är inte lättare än äktenskapet. Jesus anger tre slag av människor som är celibatära. De första kan vara de som är fysiskt defekta. De andra är sådana som gjorts fysiskt defekta, till exempel män som kastrerats och den tredje

⁸² I Moultons grammatik 3:199 ges denna översättning. Vi citerar: »Det är viktigt att veta att 'pas' = all, varje, före ett obestämt substantiv betyder varje i betydelsen 'någon'.» Detta är viktigt för den rätta översättningen av Matt 19:3 »kata pasan aitian», som betyder för någon orsak (»for any cause»). Jesus tillfrågades inte om sin ställning till de olika skäl som den mosaiska lagen kunde ge för skilsmässa, utan om han förkastade alla skäl härtill. Samma förståelse av texten ger Moule i sitt arbete »An Idiom Book of NT Greek», s 59 och Nigel Turner i »Grammatical Insights», s 61. Nu är visserligen den översättning, som har givits i 1917 års översättning och i NT 81 den gängse översättningen. The New English Bible 1970 ger dock i notapparaten översättningen: »Is there any ground on which it is lawful for a man to divorce his wife?» (Finns det något lagligt skäl för en man att skilja sig från sin hustru?) Det måste sägas att denna översättning är den riktigare översättningen.

gruppen kan vara sådana som medvetet avstår från äktenskap för att kunna tjäna Gud med odelat hjärta. Jesu avslutande ord förstärker det inledande.

v 13-15 Jesus och barnen

Det var inte ovanligt att fäder, lärare eller präster lades sina händer på barnen. Det sker än idag vid varje judisk sabbatsmåltid. Det grekiska ordet *kolytene* i v 14, här översatt med *hindra*, används också i Apg 8:36 och 10:47, vilket har fått några kommentatorer att tro att texten är en doptext, så i den svenska Evangelieboken. Huvudordet här är snarast ordet: "... himmelriket tillhör sådana". I den judiska traditionen betraktas barnen som omyndiga. Jesus bemyndigar de små genom detta ord. Han har kommit och han har med sig himmelriket också till dem, de som saknar meriter. Men hur ska vi då förstå de myndiga och rika? Hur ska vi tänka om dem som har många meriter att falla tillbaka på? Det får vi veta i nästa avsnitt.

v 16-30 Jesus och den rike mannen

Berättelsen återfinns i v 16-22 och handlar om en ung, rik man som ställs inför ett val och då väljer rikedomen. Det finns ingen negativ värdering av mannen i berättelsen, utan i stället är det hans fråga som blir viktigt: Vad skall jag göra ...

Min första kommentar är att frågan är ur himmelrikets perspektiv fel ställd. Det betyder att varje svar också blir felaktigt. Vi kan ju ingenting göra för att förtjäna evigt liv. Det eviga livet är en gåva från Gud. För att det nya paradigmet ska stå fram klart säger Jesus att det bara finns en som är god och det är Gud själv. Gud och hans vilja är vägen till det eviga livet. Det blir tydligare i Markus version av berättelsen där mannen kallar Jesus för den gode och Jesus frågar; varför kallar du mig god? Bara Gud är god, i ordets fulla betydelse. Underförstått vet du vem jag är? Vet du att jag är Gud? Nej, det vet inte den unge mannen. Han vet inte vad han frågat om och han vet inte vem han frågat om detta.

Alltså svarar Jesus honom på det gamla paradigmet villkor. Den judiska tron lägger tonvikten vid att vi ska göra Guds vilja och så vinna det eviga livet. Det är inte fel, men otillräckligt. Vi har ingen kraft att göra Guds vilja om vi inte först får den. Jesus påminner om buden och mannen säger att han hållit dem alla sedan han var liten. Det låter underligt i våra öron, men inte i judiska. För juden är det viktigt att vilja hålla alla buden och att försöka göra dem, se till exempel 5 Mos 30:11-20 eller Syr 15:14-17. När du gör så håller du dem. Jesus säger inte emot, men höjer ribban något genom att fråga om han vill bli fullkomlig och det är då det blir svårt. Tanken att man kan vinna det eviga livet genom att vara generös mot andra är inte omänsklig. Jag tror allmosor spelar en stor och viktig roll i de flesta religioner, men här går Jesus för långt. Varför gör han det? Jag tror att han gör det för att göra klart för den unge och för lärjungarna att det är omöjligt för människan att frälsa sig själv. Detta radikala krav mötte vi redan i 6:24. Det var särskilt chockerande för judarna eftersom de i stor utsträckning betraktar rikedomen som en Guds välsignelse.

Men nu måste jag förklara något viktigt. Judarna tänkte sig alltså livet i två steg. Det första är att man gör så gott man kan och helst lite till, men det andra är att bli fullkomlig. Den första strävan syftar till att älska Gud och sin nästa och den andra att ge bort denna kärlek. Detta tänkande finns även bland de kristna och Fornberg menar i sin kommentar att v 21 här har tjänat som inledningen till en kristen två-stegs etik. Tanken är att alla kristna ska sträva efter att göra sitt bästa, men för att bli fullkomlig

krävs mer. Detta skulle vara förklaringen till (eller förutsättningen för) att särskilda råd kunde ges till dem som ville bli fullkomliga kristna, det vill säga munkar, nunnor eller präster. Det verkligt radikala kravet ges därmed endast till somliga. Detta är ingenting jag kan ställa upp på. Hur ska vi då förstå detta?

Det finns två paradigmer som står i motsättning till varandra, som Mammon och Gud. Vi kan inte göra något för att förtjäna det eviga livet, men när vi tagit emot Guds gåva kan vi göra mycket. När vi tagit emot det enda nödvändiga upphör motsättningen och allt blir plötsligt en gåva. Detta gäller lika för alla människor.

Jag menar att v 23-26 talar för detta. Jesus säger att det är lättare för en kamel att komma genom ett nålsöga än för en rik att komma i himmelen. Bilden visar just på det omöjliga. I 7:3-5 talar Jesus på samma sätt när han säger att du inte kan ta ut flisan i din broders öga, förrän du tagit ut bjälken i din egen. Likaså i 23:24 när han går till rätta med fariséerna för att de sila mygg men sväljer kameler. Dessa bilder tjänar just syftet att visa på det omöjliga. Se även v 26! Det är sant att denna v 26 står i kontrast till Jesu ord i v 17, men eftersom Gud är den som räddar är spänningen upplöst.

Petrus frågar då i v 27 hur det ska gå för dem som har lämnat allt. Frågan som Petrus ställer får en otydlig mening då meningen översätts: ”Hur skall det då bli med oss?” FB har översatt: ”Vad skall vi få?”⁸³ När Jesus får denna fråga svarar han mycket klart. Jesus ger oss anledning att se fram emot den lön som väntar oss. Jesus besvarar frågan om lön positivt. Han avvisar inte frågeställningen. De ska få sin lön, men det ska de få, inte för att de lämnat allt, utan därför att Gud ska belöna dem. Vi talar därför om nådeslön. Lägga märke till att det löfte Jesus ger dem vidgas i v 29 till att omfatta alla dem som följer honom. Det här ska ske på den yttersta dagen, enligt v 28 och jag väntar med att kommentera detta till vi kommer till 20:20-28 där temat återkommer.

I stället ska vi försöka förstå mer av talet om (nådes-)lön.

20:1-16 Vingårdsarbetarnas lön

Det här är en av de längsta liknelserna hos Matteus. Det är en liknelse med en poäng och inte en allegori. Liknelsen är visserligen utförlig med många detaljer, men de syftar, enligt Jeremias, till att skapa en helhetsbild av Guds överflödande kärlek till syndare. Liknelsen är förlagd till den yttersta tiden och den handlar om en löneutbetalning.

Av v 2 framgår att husbonden kom överens med arbetarna om en dagslön på en denar. De började arbeta kl 06. Mellan kl 08-09 mötte han några arbetslösa som också skickades till vingården. De skulle, enligt v 4, få en rättvis lön. De måste därför ha varit införstådda med att få något mindre betalt. I elfte timmen, mellan kl 16-17, fick ytterligare några jobb, vilket visar att arbetet måste ha varit ovanligt brådskande.

⁸³ Det är en känd sak att det grekiska ordet *ha* = *äga*, inte har någon motsvarighet i hebreiskan utan måste skrivas om. Det sker i regel genom *är för mig* = *jag har*. Att detta språkbruk inte endast förekommer i grekisk text som är influerad av hebreiskan framgår av Jerker Blomquists nyligen utkomna grekiska grammatik. Det heter där: Possesiv dativ vid vara för att beteckna ägaren till den sak som satsens subjekt betecknar. Han exemplifierar: Oikidion esti moi diplooun. (För mig är ett litet tvåvåningshus = Jag har ett litet tvåvåningshus).

Evangelium enligt Matteus

Skörden av druvor måste vara avslutad före regntiden med dess nattkyla och vid en god skörd kunde kapplöpningen med tid tiden bli hård. Frågan i v 6b uttrycker inte förvåning, utan förebråelse. Här står med andra ord de som inte vill jobba.

I enlighet med 3 Mos 19:13 och 5 Mos 24:14f ska lönen så betalas ut. Det märkliga med liknelsen sker i v10 när lönen ska betalas ut. Husbonden säger till förvaltaren, grekiska *oikonomos*: giv dem deras lön, det vill säga full lön. När alla får full lön framstår det som en djup orättvis ur det gamla paradigmets perspektiv. V 11 talar för att de beger sig till husbonden och beklagar sig. De har dessutom tvingat med sig de som började arbeta först vid elfte timme. Tvingade, eftersom de knappast hade någon anledning att gå med. De var mycket upprörda och börjar tala till husbonden utan att använda tilltal. De menar att de borde ha fått mer betalt än en dagslön. Husbonden tilltalar ledaren med orden: Min vän, vilket markerar distans, jämför 22:12 och 26:50. Vid samtliga tre ställen som uttrycket används har den tilltalade försyndat sig. Husbonden svarar kort och gott att han gör vad han vill med sina pengar.

Den här liknelsen ska ses i sitt sammanhang. I 19:27 frågade Petrus efter den lön apostlarna ska få. Jesus utvidgade svaret i v 29 till att omfatta alla lärjungar där alla sägs få hundrafalt betalt och evigt liv. Poängen med vår liknelse är med andra ord att alla, säger alla, ska få del av Guds evangelium, Guds överflödande godhet. Detta markeras ytterligare av inramningen i 19:30 och 20:16.

Det övergripande temat för 17:14-20:28 bestämde vi till Kyrkan och de sociala strukturerna. Det betyder att varningen som riktas till de först anställda inte gäller fariséerna eller de skriftlärd, utan till kristna. Vi följer inte Jesus eller arbetar för honom för att vi ska få lön, utan därför att vi älskar honom!⁸⁴

⁸⁴ Denna liknelse återfinns i rabbinernas berättelser på 300 e.Kr. Där är poängen att de som anställdes sist arbetat så bra att de får full lön. Vi har att göra med två helt olika paradig, två helt olika världar, där den ena bygger på förtjänst och den andra på nåd.

21-28 STILLA VECKAN

En fjärdedel av evangeliet handlar om den sista veckan och vi går nu över till den sista fjärdedelen. De sju sista kapitlen brukar i sin tur delas in i tre delar.

21-23 Jesus på Tempelplatsen

24-25 Det eskatologiska talet

26-28 Fullbordandet

Men innan vi kommer så långt tjänar 20:17-34 som en övergång. Där får vi följa Jesus och lärjungarna på vandringen upp till Jerusalem. Detta avsnitt innehåller tre berättelser:

20:17-19 Den tredje förutsägelsen om Jesu lidande

20:20-28 Lärjungarna som vill ha hedersplatsen

20:29-34 Två blinda botas

20:17-19 Den tredje förutsägelsen om Jesu lidande

Den tredje förutsägelsen tjänar som en sammanfattning av kap 26-28, eller som en inledning. På det sättet låter Matteus oss veta att Jesus visste allt vad som skulle hända. Vi har redan kommenterat verbet ”gå upp”. Jesus och lärjungarna befinner sig nu på den östra sidan om Jordan strax norr om Jeriko. Från Döda Havet upp till Jerusalem är det 1150 m, en kraft stigning. De går nu i procession för att fira påsk, den helg som Gud räddade israeliterna ut ur Egypten. Det fanns en förväntan vid denna tid att Gud skulle göra det igen genom att rädda dem från romarna och upprätta sitt rike. Men mot denna förväntan står Jesu förutsägelse om vad som ska hända, något som den ännu inte förstått, vilket framgår av berättelsen i v 20-28.

För första gången får vi veta att Jesus ska utlämnas till hedningarna, det vill säga romarna och att han ska avrättas genom korsfästelse, romarnas strängaste straff. Korsfästelse fanns inte som straff i den judiska lagstiftningen även om den är omnämnd i 5 Mos 21:22 ff. Vi lägger märke även märke till hur Matteus lägger över hela skulden för denna hemskhet på översteprästerna och de skriftlärde. Det står att de överlämnar, grekiska *paradidomi*, ”för att han skulle hånas ...” Sådan var tonen vid tiden för Matteusevangeliets slutredigering. Därför berättas det också i 27:24 att Pilatus tvär sina händer. Han är oskyldig. Översteprästerna och de skriftlärde är de skyldiga.

20:20-28 Lärjungarna som vill ha hedersplatsen

Många förväntade sig att Gud skulle upprätta sitt rike just vid påsk. Det är det som blir synligt i vår berättelse. Jakob och Johannes´ mor ställer den barnsliga och högfärdiga frågan om privilegierna den dag Jesus tar makten. De har uppenbarligen ännu inte förstått. Här är det på sin plats att påminna om 19:28 som handlade om tjänstens lön.

Ett viktigt ord i Jesus svar är ”världens återfödelse” som syftar på den nya tidsålderns inbrytande och den nya världsordningen. Petrus fråga utgår från det, som hänt just då – de hade lämnat allt för att följa Kristus. Kristi svar utgår från den nya tidsåldern. En tidsbunden fråga får ett eskatologiskt svar, som innebär att lärjungarna ska få en

Evangelium enligt Matteus

belöning utan mått: det slutliga ledarskapet över Guds folk. Denna belöning utfaller vid ”världens pånyttfödelse”. I till exempel Jes 65:17 och Dan 7:9-14 talas om nya himlar och en ny jord. Tanken finns även i 25:31, ett ställe som vi ska behandla när vi kommer så långt. Se också Joh Upp 21:1 ff. Dessa oerhörda tankar ligger bakom den förväntan som kommer till uttryck i 21:8 f. Men Jakob och Johannes gör som Petrus; hon ställer frågan utifrån det gamla paradigmet och därför är hennes fråga barnslig och högfärdig. De har ännu inte förstått på vilket sätt Jesus ska inta tronen. Lönen är inte en lön för förtjänst, utan Gud ger den av nåd, se också 19:30. I v 30 ligger dessutom en varning där Jesus säger att vi kan missa allt.

Av v 22 förstår vi att de ingenting begrep och nu lägger Jesus till en fråga som ska få dem att tänka efter samtidigt som den ger en antydning om framtiden. ”Kan ni dricka den kalk som jag skall dricka?” Bilden av lidandeskalken var väl känd och gick tillbaka på Jerusalems förstörelse 587 f Kr och fångenskapen i Babylon, se Jes 51:17, Jer 25:15-29, 49:12, Hes 23:32 ff, ord som fullbordas i 26:39.

Lärjungarnas framtid, i denna världen, är en helt annan än vad de tänker på vägen upp till Jerusalem. Jesus har talat om detta tidigare, se 10:24 f. Vi läser om hur Jakob i Apg 12:2 avrättas med svärd av Herodes Agrippa I år 44 e Kr. Irenaeus berättar däremot att Johannes, även om också han fick dricka lidandeskalken levde så sent som på kejsar Trajanus tid, år 98 e Kr.⁸⁵ Johannes var den ende av apostlarna som undslapp martyrdöden.

Det nya paradigmet är ett hot mot det gamla och därför möter det motstånd. Lidandet är nödvändigt. Det var detta de inte kunde förstå eller tillgodogöra sig, men de fick uppleva det. Jesus säger i v 26 och v 28 att vi i denna världen ska vara andras tjänare eller slavar. Här grundläggs den kristna etiken, som säger att det är rätt att följa Jesus genom att tjäna.⁸⁶ Se Fil 2:5-8, 1 Tess 1:6 och 1 Petr 2:21.

V 28 anses vara ett nyckelord för vår kännedom om Jesus. Versen innehåller flera så kallade semitismer, vilket talar för att det är ursprungligt och verkligen kan knytas till den historiske Jesus. Jesus tjänar i denna världen genom att ge sitt liv till lösen för många, grekiska *lytron anti polon*, det vill säga genom att friköpa oss, grekiska *lytron*, från djävulens herravälde. Bakgrunden för denna bild finner vi i 2 Mos 21:2, 11 och 30. Se också 1 Petr 1:18 ff.

När det heter att han ska ge sitt liv till lösen för, grekiska *anti* betyder i stället för, förstår vi att detta är en av de tydligaste utsagor vi har i Bibeln om försoningen. Jesu död är helt enkelt i stället för vår. Det tredje vi ska lyfta fram är ordet ”många” som också det är en semitism. Detta ord, ”många”, går tillbaka på Jes 53:12 och betyder helt enkelt ”alla”.⁸⁷ Här visar sig med andra ord för första gången en kristen troslära om försoningen, jämför med 1 Tim 2:5 f.

⁸⁵ Johannes blev biskop i Smyrna och efterträddes av Polykarpus (57-155). Från denna tid finns Polykarpus martyrium, som finns översatt till svenska, bevarat. Polykarpus efterträddes efter sin död av Irenaeus. Denne blev senare biskop i Lyon, 140-190 e:kr och blev en förgrundsfigur i kampen mot gnosticismen.

⁸⁶ På latin heter det *Imitatio Christi*, vilket också blev titeln på en av de mest berömda böckerna i ämnet skriven av Thomas av Kempis, 1380-1471 e Kr.

⁸⁷ se kommentaren till FB

Bilden av trälarna som friköptes stannar emellertid vid att vara en bild. Om vi utvecklar den bilden riskerar vi att övertolka den och hamnar i stora svårigheter. Det gör vi om vi spekulerar i vem som fick betalningen eller börjar tala om Gud som försoningens objekt. Vi måste här nöja oss med att konstatera att Jesu offergärning visar hur farlig synden är (den kostade honom livet), att hans lidande och död

sker i obruten solidaritet med människorna och att denna kärlekens solidaritet med människorna gör hans lidande till en ställföreträdande handling⁸⁸

och att offergärningen till fullo är Guds egen gärning.

20:29-34 Två blinda botas

Denna berättelse påminner mycket om 9:27-31 och anses vara svår att förstå i sitt sammanhang. Min egen tolkning är att berättelsen följer naturligt på det vi nyss läst om hur blinda lärjungarna var och att Matteus vill att vi alla ska identifiera oss med detta bönerop om öppnade ögon innan vi går vidare upp till Jerusalem. Men berättelsen visar också något av trons liv. Här är två blinda som inte blir missmodiga bara för att andra människor vill tysta dem. Tron talar! Här är två blinda som vet vad de vill när de kommer till Jesus. Deras tro lämnar mycket att önska ur en teologisk synvinkel men den hängs upp på Jesus och det avgör allt.

⁸⁸ Aulén, Gustaf, sid 96

Kap 21-23, Jesus på Tempelplatsen

21:1-22	Intåget i Jerusalem
21:23-22:14	Mottagandet av Guds profeter
22:15-46	Fyra stridssamtal
23:1-39	De sju veropen

Vi läser först om hur Jesus rider in på en åsna i Jerusalem och tar sig till templet. Hela avsnittet utspelar sig, med undantag av fikonsträdet som vissnade, vid templet. Avsnittet hålls därför samman som en geografisk enhet. Avsnittet är en enda stor slutuppgörelse med olika judiska grupper.

21:1-22, Intåget i Jerusalem

Nu ska vi ta oss an tre symbolhandlingar, den om intåget i Jerusalem, den om hur templet rensas och den om fikonsträdet som vissnade. I dessa verser kan vi se hur Matteus citerat Skrifterna fyra gånger och på vilket sätt han gjort det. Men låt oss ta ett avsnitt i taget.

21:1-11 Intåget i Jerusalem

v 1 Betfage var en liten plats på Oljeberget, en kilometer öster om templet, nära byn Betania. Detta är den enda berättelse där Betfage omnämns, men däremot var Jesus ofta hos sina vänner i Betania.

v 4 Det är tydligt att Jesus arrangerat sitt intåg på ett särskilt sätt. Han planerar att rida in som en kung, men inte på en häst, utan på en åsna. Enligt en rabbinsk tradition ska Messias rida in på en häst, men om Israel skulle befinnas ovärdigt att ta emot Messias ska denne rida in på en åsna. Genom att rida på en åsna visar Jesus dels att Israel inte var värdigt att ta emot Messias och dels att hans rike är annorlunda, jfr Joh 18:36. När Matteus återger vad som hände citerar han Skriften genom att kombinera Sak 9:9f och Jes 62:11. Detta räknas som det tionde (av elva) reflexionscitat. Det är med andra ord ett citat som överraskade judarna och av Joh 12:16 framgår att lärjungarna inte förstod innebörden av vad som skedde förrän efter uppståndelsen. Profeten Sakarja talar om hur kungen kommer ödmjukt ridande på en åsna för att upprätta sitt fridsrike. Det är en profetia om den kommande Messias. Judarna hade snarast en förväntan om en politisk Messias.

v 8 Även vid tidigare tillfällen hade folket brett sina mantlar här. 842 f.Kr. hade Jehu ridit in och utropats till kung, 2 Kon 9:13. Men än tydligare anspelningar finner vi till Simon Mackabeus och hans intåg, se 1 Mack 13:51, 2 Mack 10:7 och obs Ps 118:25ff.

Vi läser 118:25-27 och orden ”Hosianna, välsignad är han som kommer i Herrens namn”. Från början syftade dessa ord på varje pilgrim som drog upp till templet, men Matteus har skjutit in orden ”Davids son” och på det sättet tolkat Ps 118 så att den kommer att syfta på Messias! Jesus är därmed inte bara en av tusentals pilgrimer, utan Messias!

v 10 De som hyllar honom är de som gick före och de som följde efter. Matteus antyder därmed att folket i Jerusalem inte visste vem Jesus är. De frågar ju: ”Vem är han?” och några svarar: ”Han är profeten från Nasaret” det vill säga den som omtalas i 5 Mos 18:15.

21:12-17 Tempelrensningen

Nu har Jesus kommit till templet, platsen där han ska vara till och med utgången av kapitel 23. Lägga märke till hur avsnittet börjar med orden Välsignad är han som kommer i Herrens namn i v 21:9 och slutar på samma sätt i 23:39. Dessa kapitel är som sagt en uppgörelse med olika judiska grupper.

v 12-13 Simon Mackabeus rensade templet från den orenhet Antiochus Epiphanes åstadkommit år 167 f.Kr. och i hans efterföljd gör Jesus detsamma, men annorlunda. Simon Mackabeus rensade ut hednisk orenhet, Jesus judisk. Den profetiska tron talar om att pilgrimer, också hedningar ska komma till templet för att tillbe och då ska de, enligt Jesus komma till ett renat sådant. Men han gör mer än så. Han river ner det därför att det har spelat ut sin roll. Här kommer det som är mer än templet, 12:6. Här sker det som profeten Malaki talat om i Mal 3:1-5.

Därför utspelar sig nu en våldsam scen inne på tempelplatsen, närmare bestämt på hedningarnas förgård. Det var där växlare och offerdjursförsäljare höll till på uppdrag av det ledande prästerskapet. Där betalade människor tempelskatt, men den skulle betalas i gamla siklar, så de var tvungna att växla hos växlarna. Det var överstepräster som gett dem det uppdraget och de tjänade själva ganska stora pengar på det. Vidare var det praktiskt att sälja får eller duvor på tempelplatsen. Det var nära till offerkulten. Försäljarnas köpenskap var därför både praktisk och nödvändig. Det finns ett tredje skäl, enligt Markus 11:16, till Jesu starka reaktion och det är att när man går från Oljeberget in mot centrum är det lätt att gena över tempelplatsen. Något som naturligtvis kunde diskuteras. Men Jesus vänder sig mot allt detta och menar att templets rätta uppgift kommit i skymundan. Det är inte offren som ska vara i centrum, utan bönen och så citerar Jesus från Jes 56:7 och Jer 7:11. När Jesus citerar Jer 7:11 kritiserar han inte bara köpandet och säljandet, utan hela tempelkulten förkastas som grundval för den sanna gudstjänsten. Se Jer 7:4-15

v 14 När Jesus citerar Jes 56:7 tänker de skriftlärd på hela kapitlet. Det handlar om hur också hedningarna ska bli räddade, något som närmast är ett tema i Jesu undervisning och hos Matteus. På samma sätt som alla en dag ska få komma till templet kan redan nu alla komma till Gud genom Jesus Kristus, som själv är det nya templet, enligt Joh 2:21. Genom honom får alla tillträde i det att deras synder blir förlättna, bördor lyfts av, blinda och lytta blir helbrädda.

Den sanna gudstjänsten handlar inte främst om att komma till Guds hus, utan att vara Guds hus. Vi är, enligt 1 Petr 2:4ff, levande stenar som tillsammans utgör ett Guds hus och Gud vill bo ibland oss. Jfr 1 Kor 3:16f. M Luther författade svpsb 125:13

*Ack, Herre Jesus,
hör min röst:
gör dig ett tempel i mitt bröst.
Uti mitt hjärta bliv och bo,
Så har jag tröst och evig ro.*

v 15-17 Barnen blir upprymda och börjar prisa Jesus som Davids son. När överstepräster och de skriftlärde hör detta blir de upprörda och Jesus citerar då från Ps 8:3 som handlar om hur de minsta barnen lovsjunger Gud.

21:18-22 Fikonträdet som vissnade

Också den tredje symbolhandlingen visar att judarna inte var värdiga att ta emot Messias. Jesus jämför detta träd med Israels folk, se Jes 5:1-7, Jer 8:13 och Mika 7:1-4. Påskan firas vid en tidpunkt då fikonsträd inte bär frukt, bara löv.⁸⁹ Vi ska förstå dessa symbolhandlingar mot bakgrund av framför allt de skriftlärdas ovilja att ta emot Jesus som Messias. Men också mot bakgrund av tempelgudstjänsten, se v 13. Bön och förtröstan, inte offergärningar, är nyckelord i det fullbordade förbundet. Båda symbolhandlingarna mynnar ut i denna slutsats, v 16 och v 22. Yxan är lagd mot roten, se 3:10.

21:23- 22:14, Mottagandet av Guds profeter

I v 23 frågar så överstepräster och de äldste Jesus: Vad har du för fullmakt att göra detta? Det grekiska ordet *tauta*, detta, syftar tillbaka på de tre symbolhandlingarna. Och svaret sträcker sig nu till och med 22:14. Lägg märke till att vi i v 15 kommer tillbaka till situationen. Hur svarar då Jesus? Jo, han talar om gemenskapen med Gud. Först förmedlar Jesus samma budskap som tidigare, även om det sker på ett nytt sätt och sedan lägger han ut texten med hjälp av två liknelser.

- 21:23-27 omvänd er
- 21:28-32 och tro evangelium
- 21:33-45 liknelsen om de onda vingårdsarbetarna
- 22:1-10 liknelsen om kungasonens bröllop

21:23-27 omvänd er

När Jesus fått frågan om varifrån han fått sin fullmakt blir det omöjligt för honom att svara. Hur han än svarar blir det fel. Men eftersom frågan är illvilligt ställd avslöjar Jesus dem genom att använda sig av en välkänd rabbinsk taktik. De ska få avslöja sig själva. Jesus ställer en motfråga som tvingar dem att utveckla sin fråga. Plötsligt har överstepräster och de äldste försatt sig själva i en omöjlig situation. Alla visste att Johannes döparen var en profet. Men det stannar inte vid detta faktum. Situationen är mer prekär än så. Överstepräster kände väl till det profetiska ordet i Mal 3:1 f.

Se, jag skall sända min budbärare (Johannes döparen) och han skall bereda vägen för mig. Och den Herren som ni söker (Messias) skall plötsligt komma till sitt tempel ...

Saken är uppenbar. Nu har Jesus kommit till sitt tempel, men de ser inte vem Jesus är. Överstepräster och de äldste kommer aldrig att begripa vem Jesus är förrän de förstår och erkänner vem Johannes döparen och hans budskap är. Döparens budskap är: Omvänd er och Jesu budskap: och tro evangelium.

⁸⁹ Michael Green berättar att fikonsträdet bär en sorts för-frukt i form av skott som på hebreiska kallas *taksh* vilka enligt uppgift saknas på detta träd. Därför kan Jesus se att det inte kommer att bära frukt. Green menar att liknelserna ovan förvisso är riktade mot Israel, men att de i sak även kan riktas mot kristna som orenar templet eller inte bär frukt.

21:28-32 och tro evangelium

Men det andliga ledarskapet vill inte omvända sig. De säger ja, men gör inte vad de säger. Jesus framställer detta i v 28-32 i liknelsen om de båda sönerna. Poängen är given; de som gör Guds vilja, det vill säga tror på Jesus som Messias, ska gå in i Guds rike.⁹⁰ I v 24 jämförde Jesus ledarskiktet med det vanliga folket och i denna liknelse jämför han dem med publikaner och horor, fast han säger att de är värre än dem. Det är inte svårt för Gud att älska och rädda alla människor, men obotfärdigheten utlöser Guds vrede, som vi ska se i nästa liknelse.

21:33-45 liknelsen om de onda vingårdsarbetarna

Denna liknelse framställer överstepräster och de äldste som fullständigt illojala. Gud har planterat en fantastisk vingård och satt överstepräster och de äldste till föreståndare för denna. Han har försett dem med allt vad de behöver, men de har varit exempellöst illojala. Därför ska vingården tas ifrån dem och ges till hedningarna.

Liknelsen knyter klart an till sången om vingården i Jes 5:1-7 och kan därmed, som Matteus också gör, utveckla denna till en liknelse. Joachim Jeremias menar att liknelsen inte från början var en allegori, men den diskussionen hoppas vi över här. Vingården är Israel och tjänarna är de förra profeterna och de senare tjänarna de senare profeterna. När Jesus talar om sonen syftar detta på honom själv. Detaljerna i v 39 är viktiga. Där står det att de tog fast honom, förde honom ut ur vingården och att de dödade honom. Anspelningen är tydlig.

Den andra delen av denna liknelse, denna allegori, pekar på följderna av att behandla sonen på detta sätt. Vingården ska fortsättningsvis förvaltas av andra än av överstepräster och de äldste. Här åsyftas den Kyrka, och den hednission, som Matteus introducerat tidigare och som kommer att utgöra avslutningen på evangeliet, 29:18 ff. Vi ser här också att det finns ett embryo till det som kom att utvecklas till så kallad ersättningsteologi, en teologi som gjort det möjligt för kristna att döda judar. Det var knappast tanken när Matteus allegoriserade denna liknelse, än mindre i den ursprungliga version som Jesus sannolikt formulerat.

Skriftcitatet från Ps 118:22 ges en mycket djup kristologisk tolkning.

Den sten som byggnadsarbetarna kastade bort har blivit en hörnsten. Herren har gjort den till detta och underbar är den i våra ögon.

Detta ord innehåller flera olika tankar.

- Den sten som kastats bort, nämligen Jesus Kristus, har blivit en hörnsten som håller samman allt.
- Den andra tanken är mer sammansatt och hämtat från Jes 8:13 f. Där framgår att Herren dels ska vara en helgedom, nämligen för dem som fruktas honom, dels en stötesten, en klippa till fall för dem som förkastar honom.
- Den tredje associationen talade vi om redan när vi kommenterade 16:18-20. I Jes 28:16 får vi veta att Gud lägger en sten i Sion som är beprövad, dyrbar och fast. Jesus är denna och han är motsatsen till översteprästers och de äldstes illojala uppträdande. Matteusevangeliet handlar om hur detta går till.

⁹⁰ se noten till 12:28

- Fornberg berättar, på s 379, i sin kommentar att arkeologiska utgrävningar i Gravkyrkan i Jerusalem har visat att Golgota varit ett stenbrott, som övergetts för att i stället användas som avskrädesplats.

Det har vidare framgått att den plats som den kristna traditionen pekat ut som den exakta platsen för Jesu kors är belägen 13 m högre än den omkringliggande marken. Orsaken till att denna högre plats lämnats kvar anses vara sprickbildningen i stenen som gjort den oanvändbar för stenhuggarna. Jesus har därför rent bokstavligt korsfästs ovanpå detta kvarlämnade stenblock, varför psalmistens ord om ”stenen som husbyggarna ratade” kunde ses som en distinkt profetia om Gudssonens död.

- I Dan 2:34 f berättas det om sten som krossar de mäktigaste riken i världen.
- Till detta kommer att det var lätt för judarna att associera denna sten med sonen. Sten heter på hebreiska *eben* och son heter *ben*. Hebréerna älska ordlekar och de kunde mycket väl läsa

Den son som byggnadsarbetarna kastade bort har blivit en hörnsten. Herren har gjort den till detta och underbar är den i våra ögon.

De första kristna älskade att tänka på Ps 118:22. Dels därför att det passade så bra när de såg tillbaka på Guds frälsningshistoria och dels därför att det var så svårt för de skriftlärde att avfärda tolkningen, eftersom de själva tolkade på detta sätt, Apg 4:11 och 1 Petr 2:7.

- Avslutningsvis vill jag påminna om att just Ps 118 lästes vid alla de stora högtiderna. Det fanns med andra ord ingen möjlighet att glömma bort denna utläggning som ständigt påminde om Sonen.

22:1-10 liknelsen om kungasonens bröllop

Joachim Jeremias sorterar in denna liknelse under rubriken: det hotande för sent. Det gör han också med liknelsen om de tio jungfrurna som vi kommer till i kapitel 25. Också denna liknelse är allegoriserad, enligt Jeremias. Det finns en hel del som talar för att detta inte är den ursprungliga versionen, utan att den påbyggd i efterhand, något som vi inte behöver diskutera här, eftersom vi arbetar med texten som den föreligger. Att den här liknelsen hör ihop med det föregående framgår av v 1 där det står att Jesus ”än en gång” talade till dem.

En kung ska hålla bröllop för sin son, men de inbjudna vill inte komma, utan ursäktar sig. Det är viktigt att höra den glada tonen i v 4: Kom, ty allt är tillrett, hör också den tonen i 2 Kor 6:2 b. Men vår liknelse är riktad mot de obotfärdiga översteprästerna och de äldste. I 21:23 ff jämför Jesus det andliga ledarskapet med vanligt folk, i 21:28 ff framställer han dem som värre än publikaner och horor, i v 33 ff som fullständigt illojala och odugliga och här, i liknelsen om kungens bröllop ställer han dem utanför.

Evangelium enligt Matteus

Det var svårt för de första kristna att inte tolka v 7 som ett straff från Gud, särskilt efter år 70, då Jerusalem jämnats med marken av kejsar Titus. Orden i 21:40 ff och orden här i v 7 och 13 visar på spänningen mellan dem som trodde på Jesus och dem som stod emot honom och det går att förstå att den så kallade ersättningsteologin utvecklades.

I v 10 ser vi en bild av den Kyrka Matteus redan tidigare antytt. Men det är viktigt när vi läser texter som dessa att vi har klart för oss att de alla var judar och att det inte, trots orden om Guds vrede, tolkas på ett antisemitiskt sätt. Motsättningen råder inte mellan judar och hedningar, utan mellan obotfärdiga och troende.

Lägg märke till uttrycket ”inte värdiga” i v 8 och ”onda och goda” i v 10. I v 8 är de obotfärdiga ”inte värdiga”. Vi stötte på detta ord, grekiska *axios*, i 10:10, 11 och 1§3 där det fungerade som ett stickord och vi kunde konstatera att värdig är den som tar emot Jesus Kristus. Det har därför ingen betydelse om människor är onda eller goda, utan endast om de gjorts värdiga. I liknelsen kallas alla de inbjudna, allt har ställts i ordning och alla får bröllopskläder. Men det finns en man som har avvisat bröllopsdräkten. Han menade sannolikt att hans egna dög bra, kanske till och med att hans egna kläder var finare än dem han erbjudits. Men där tog han allvarligt miste. Men här gäller det för oss alla att förstå vad som menas med bröllopsdräkten.

Bilden av klädesdräkten finns redan i Jes 61:10 och 64:6. I 61:10 heter det:

Jag gläder mig storligen i Herren min själ fröjdar sig i min Gud, ty han har klätt mig i frälsningens klädnad och svept in mig i rättfärdighetens mantel, lik en brudgum med högtidsbindeln på sitt huvud, lik en brud som pryder sig med sina smycken.

Dräkten är alltså Guds gåva till oss. Samma tanke finns i såväl Bibelns första som sista bok, 1 Mos 3:21 och Upp 19:7 f. Våra egna kläder däremot beskrivs i 64:6:

Vi är alla orena, alla våra rättfärdiga gärningar är som en smutsig klädsel.

Bilden med klädnaden är en vanlig metafor för livet eller vandeln. Det Matteus uttrycker här, och senare med bilden av oljan i 25:1-13, är vikten av ett rätt liv och leverne. Den som inte lever rätt kastas ut ur bröllopssalen, ut i mörkret där ute, se 8:12, 13:42, 50, 24:51 och 25:30, något jag ska kommentera i 25:30.

Den kommentar som är nödvändig här är att vi måste förstå sambandet mellan liv och leverne, mellan tro och gärningar. De hör ihop på ett sådant sätt att de kan sägas vara synonyma. Det var därför Jesus var så arg på de skriftlärdade. De sa ett, men gjorde ett annat.

V 14 som avslutar liknelsen handlar om de kallade och de utvalda, ett ord som kan vara svårt för somliga att ta till sig. Men att vara utvald, grekiska *eklektos*, är samma ord som vi har i ordet *ekklesia* som vi översätter med Kyrkan eller församlingen. Det är en översättning av det hebreiska *qahal* som syftar på det utvalda folket. Många, ja alla, är kallade, men bara de som tar emot Jesus Kristus tas upp i Kyrkan. De, som ikläts det nya livet i Kristus och vill leva det, är de utvalda.

Jag har redan tidigare sagt att denna liknelse inte är antisemitisk. Nu vill jag i stället påstå att den gäller oss som är kristna, därför att människorna som firar bröllop är de kristna. Det är en av dem som tackat nej till bröllopsdräkten och valt att vandra i sin egen kraft. Ordet visar oss att det finns två sidor av frälsningen, Guds verk och människors bejakande av Guds verk.

22:15-46, Fyra stridssamtal

Jesus har indirekt anklagat överstepräster och fariséerna för vanstyrelse. Han har förbannat det träd som inte bär någon frukt och genom liknelser misskrediterat dem. Det är därför inte underligt att vi nu har fyra stridssamtal framför oss där de styrande försöker få något att anklaga Jesus för, gärna något som på ett naturligt sätt kan leda till dödsstraff.

22:15-22 frågan om skatt till kejsaren

Det rådde en spänning mellan den framväxande fariseisk-rabbinska judendomen å ena sidan och den framväxande Kyrkan å andra sidan. I denna spänning förenades flera olika judiska grupper. I det första stridssamtalet, som är politiskt farligt, blir detta tydligt. Här ställde romarvänliga Herodesanhängare och romarfientliga fariséer en fråga till Jesus som skulle göra honom omöjlig hur han än svarade. I v 15 står det att de försökte få fast Jesus, grekiska *paigideuo* av ordet *pagis* som betyder snara och i v 18 använda samma ord som när djävulen försöker få Jesus på fall i kapitel 4, grekiska *peirazo*. Svarar Jesus ”nej” får han romarna mot sig och svarar han ”ja” får han nationalisterna emot sig. Jesus ber att få ett mynt i sin hand. Det romerska myntet hade en bild av kejsaren på ena sidan och en bild av en olympisk gud på andra sidan. Det skulle antyda kejsarens gudomlighet. Tanken att myntet skulle uttrycka relevanta värderingar ligger också bakom skatten till templet i Jerusalem som bara kunde betalas med judiska mynt, just ett sådant som Petrus fann i fisken mun, se 17:24-27.

22:23-33 frågan om uppståndelsen

I det andra stridssamtalet är det sadducéerna som ställer Jesus mot väggen. Sadducéerna ville, till skillnad mot fariséerna, inte tro på de dödas uppståndelse. Deras konservativa inställning tog bara hänsyn till Moseböckerna. Tron på de dödas uppståndelse hade utvecklats efter att Moseböckerna skrivit ner och ansågs i den meningen som ett senare tillägg. De använder sig av 5 Mos 25:5-10, bestämmelserna om så kallade leviratäktenskap, för att visa det omöjliga med de dödas uppståndelse. Jesu svar är att de inte förstår vare sig Skriften eller Guds makt. De känner inte Gud. Med ordet om att Gud är Abrahams, Isaks och Jakobs Gud, 2 Mos 3:6 menar Jesus helt enkelt att Gud inte kan vara Gud för dessa om de är döda. Nej, de har uppstått från de döda och lever idag.

22:34-40 frågan om det största budet i lagen

I det tredje stridssamtalet närmar sig en laglörd farisé sig Jesus. Han vill sätta Jesus på prov, grekiska *peirazo*. Det gällde en närmast klassisk fråga; Är det möjligt att sammanfatta hela lagen, hebreiska *torahn*, i en enda bud? När Jesus ger ett positivt svar tar han ställning för Hillelskolan, men eftersom han samtidigt lägger till ett eget, ”Du skall älska din nästa som dig själv”, blir hans svar unikt. Han ställer samman 5 Mos 6:5 och 3 Mos 19:18. Den sammanställningen finns inte i GT. Jesus menar att

det inte går att skilja mellan kärleken till Gud och kärleken till nästan. Detta finner vi på fler ställen än detta, som till exempel 7:12, 10:40, och 25:40. Om vi har tagit emot den gudomliga kärleken och har den i oss så sprider den sig överallt till alla. Det är så den kristna tron känns igen.

22:41-46 frågan om Messias är Davids son

I det fjärde samtalet är det Jesus som ställer en fråga som ska tvinga fariséerna till ett ställningstagande. Jesus frågar vem Messias är son till? När fariséerna svarar visar de att de tänker sig en jordisk Messias, en Davids son, inte en som ska komma på himmelens skyar. Judarnas föreställning bygger på ordet i 2 Sam 7:16, Jes 11:10, se också 1:1.

Men då citerar Jesus Ps 110:1, en av de i NT mest citerade psalmerna, där författaren David kallar Messias för "sin Herre" och frågar hur den ekvationen går ihop. Detta kan de inte svara på. Det enda svar som är möjligt är att Messias är sann människa och sann Gud, och att denne Messias, som Är Jesus Kristus själv, är förmer än David, templet, Jona och Salomo, se 12:6, 41 f. Messias, som David talar om i Ps 110:1 f, 4, och 6 ska förvisso härska över sina fiender, men också vara en präst efter Melkisedeks sätt till evig tid.

Notisen i v 36 säger att ingen våga fråga något mer, eftersom Jesus var överlägsen. Notisen tjänar också syftet att avsluta denna del och markerar en övergång till Jesu sammanfattande tal mot fariséerna.

Innan vi ger oss in på Jesu verop i kap 23 behöver vi lära oss lite mer om fariséerna. Det är först då vi kan förstå vad striden mellan fariséerna och Jesus egentligen handlar om.

Fariséerna

är omnämnda 82 ggr i evangelierna och behandlas oftast väldigt orättfärdigt i kristna kretsar, inte sällan ligger liknelsen i Luk 18:9-14 till grund för detta.

I uppslagsboken PRISMA definieras fariseism på följande sätt: "Hycklande och självgod inställning, egenrättfärdighet, skrymteri". I Svenska Akademiens Ordlista står under ordet farisé: " Medlem av judiskt parti på Jesu tid. Självgod skrymtare."

Det är i denna tradition som den så kallade ersättningsteologin utvecklats. I den ställs Gamla- och Nya Testamentet i motsatsförhållande till varandra. Det är inte möjligt att förstå NT utan GT.

Vad är fariseism? Varför varnar Jesus för fariseism? Vad ville de? Vilket förhållande hade Jesus till fariséerna? Finns fariseism idag?

A. Fariseismens historia och betydelse

Det grekiska ordet *pharisaioi* kommer av arameiskans *perisajja* av *peris*, på hebreiska *parus*, som betyder de avskilda. Ordet betyder de avskilda, och återfinns första gången i 2 Mos 19:5 f och 3 Mos 20:26. Men i Moseböckerna åsyftas inte något särskilt parti. Det är oklart när fariséerna bildades som parti. De flesta tror att de utgått från och uppstått under mackabéertiden, det vill säga på 200-talet f Kr.

Vid tiden före babyloniska fångenskapen talas om de fromma eller stilla i Landet, hebreiska *chasidim*. Vi kan från tiden vid babyloniska fångenskapen urskilja fyra perioder.

1. Den babyloniska perioden, 587 - 538 f.Kr.

Babylonierna förstörde Jerusalems tempel och det judiska folket skingrades. De kom att leva i diasporan. Det var under denna tid som synagogorna växte fram och torahn på nytt började läsas. I Esras bok, 7:6, finner vi för första gången det hebreiska ordet *sopherim*, som betyder skriftlärd. Dessa utbildades från det att de var 15 år gamla under 12 år. Emellertid kallades de för rabbi först då de fyllt 40 år. De strävade mot ett borgerligt yrke, eftersom "laglärdom som icke åtföljs av något hantverk slutar i fåfänglighet och leder till synd". En skriftlärd är med andra ord inte detsamma som en farisé. De skriftlärde tillbringade sin tid med att studera Guds Ord, och deras bidrag är deras sätt att behandla texten - tolkningen – tillämpningen. Deras arbete fördes muntligt vidare under beteckningen de äldstes stadgar, eller Mishna. Dessa bestod av tolkningar och handlade om att tillämpa tron i vardagslivet. Det är runt dessa skriftlärda, i diasporan som fariséerna uppstår som ett folkets stödparti. Fariséerna kämpade för

- Bibeltrohet
- Gudstjänsten
- Att stärka den judiska identiteten
- Decentralisering

Evangelium enligt Matteus

Vilken är då den drivande kraften inom fariseismen? Vi har redan läst 3 Mos 20:26. Judendomen handlar om utkorelsen. Den är inte en lagreligion på det sätt vi ofta framställt den. Se till exempel inledningen på vad vi kallar de tio budorden i 2 Mos 20:1. Det är utkorelsen och förbundet som är det bärande i den judiska tron. I nödtider profeterade bland andra Jeremia om fullbordandet av detta, se Jer 31:31 ff.

Men det finns avgörande skillnader och det är bland annat synen på människan och hennes frihet, människans förmåga till omvändelse och synen på Guds nåd. Se mer om detta nedan.

2. Den persiska perioden, 538 - 332 f. Kr.

3. Den grekiska (ptolemaiska och mackabeiska) perioden (332 - 63 f.Kr.)

Efter Alexander den Stores död 332 f. Kr härskade ptoleméerna och judarna hade stor frihet fram till Antiochus IV Epifanes, 175 - 164 f Kr. Denne satte igång en stark helleniseringsprocess. När han placerade "förödelsens styggelse" i det allra heligaste var det kulmen på denna process. Den ledde till mackabéerupproret. Upproret initierades av Judas Mackabéus, som var överstepräst vid den här tiden och hans son Jonatan Mackabéus, som på en gång var präst och militär ledare. Upproret var framgångsrikt och du kan läsa om det i 1 och 2 Mackabéerboken.

Vi räknar fariséernas tid från 200 f Kr till 500 e Kr. De nådde sin höjdpunkt under Jesu tid. De trodde på förbundet och människans frihet att följa "Lagen". Men frågan är hur det skulle gå till. Deras viktigaste vapen var "Guds Ord". Vem är en sann jude? Se Matt 9:9-13.

4. Den romerska perioden (63-)

På Jesu tid fanns det omkring 6 000 fariseer. De kan indelas i olika riktningar. Två rabbiner intar en särställning.

Hillel, 60 f Kr-20 e Kr
folklig

Shammai, 50 f Kr-30 e Kr
mycket sträng

Gamaliel (I), 40-50 e kr
omnämnd i Apg 22:3)

judaister, omnämnda i Matt 23⁹¹

⁹¹ Uttrycket judaister, som Paulus använder i Galaterbrevet, är sådant att det finns anledning att tro att det syftar på Shammais lärjungar. Sannolikt är det också dem som Jesus adresserar i Matt 23 (särskilt v 15 och 23.) Dessa "missionärer" följde tydligen efter Paulus och försökte rätta till eller korrigera hans förkunnelse. De drog de nykristna (hednakristna) in i GT och dess bestämmelser. De ville, på ett fullödigt sätt, ta upp dem i det judiska folket, genom "laggärningar" och "omskärelse". Judaisterna ville se evangeliet som en variation av den judiska förkunnelsen, något som Paulus inte kunde gå med på. Paulus talar om dem som "några från Judéen" och "några från Jakob" och också använt ordet judaister. Ja, de "värsta" av dem var förmodligen sådana som Paulus själv en gång varit. Vi vet inte exakt vilka de var. Men ett skäl till att kalla dem judaister är att de "judaiserade", d.v.s. försökte få hedningarna att bli såsom judar, se 2:14. Paulus skriver om dessa i Galaterbrevet att de: "förvrider evangelium", 1:7, 2:5,7,14, är "fanatiska ivrare", 1:13f, 4:17, är "falska bröder", 2:4, 12, 14, sätter sin lit till "laggärningar", 2:16, står "under "Lagen", 3:23, 4:4f 21, 5:18, "predikar omskärelse", 5:11, "berömmar sig", 6:13, 14 och att de inte är någon "ny skapelse", 6:15.

Jonachan ben Zakkai, 70-90 e Kr

Gamaliel (II)

Jabne, 90 e.Kr.

Dessa förde vidare "de äldstes stadgar", Mishna, vilka skrevs ner på 200-talet. De finns sedan förvarade i Talmud, från 4-500-talet e.Kr. i olika varianter. Dessa ligger till grund för dagens ortodoxa judar.

Striden mellan Hillel och Shammai blev till en kompromiss. Sadukéerna försvann ur bilden. Seloterna förlorade folkets förtroende i och med Bar Kochbas misslyckade uppror 135 e.Kr. (del två av det judiska kriget). Så 200 e Kr var fariseismen och judendom identiska begrepp. Fariséernas teologiska program var att göra allvar av religionen, - i allt. De menade att Guds vilja är uppenbarad i Skriften och att 5 Mos 6:4ff är ett nyckelord och Lev 19:18 vägledande. Målet var det messianska riket.

B. Fariséernas lära

1. Den första berör läran om Gud.

Enligt judisk tro är Gud allsmäktig, allvetande och allestädes närvarande. Han är Israels Gud, se särskilt 5 Mosebok och den teologiska medelpunkten i 5 Mosebok 6:4 ff. Det betyder att läran om den Onde är underordnad läran om Gud och att satan bara kan agera inom ramarna för Guds allmakt. Satan kan anklaga och söndra, men bara till en viss gräns.

2. Den andra läran är läran om människan.

Människan är Guds Avbild, en levande själ, hebreiska *neshema*, hennes vilja är delad i en god, hebreiska *jesär tov* och en ond böjelse, hebreiska *jesär hara*. Människan är fri att följa Guds Lag så länge hon håller sig till den. I den utsträckning hon misslyckas kan hon omvända sig och få del av Guds nåd om hon vill. Berättelsen i Gen 3 om syndafallet förstår rabbinerna som ett varnande exempel på hur det går om människan går sin egen väg. Utanför blir hon en "syndens träl", Jes 53:6. Bara under Lagen är hon trygg och riktigt fri. Om hon börjar leva utanför Lagen, det vill säga utanför Guds vilja, kan hon omvända sig och får då förlåtelse. Det är möjligt därför att Gud är full av nåd och barmhärtighet, även utan Jesus.

Människan har en central plats i historien och hennes bästa står alltid i centrum när Lagen ska tolkas. Det mest centrala i Moseböckerna är Lev 19:18. Denna vers står mitt i Torah-rullen. Matt **12:1-14** är ett exempel på tillämpningen av sabbatsbudet.

I **12:38-42** talar emellertid Jesus om människan som "ett ont och trolöst släkte är detta", se också **16:4** och i detta avseende avviker Jesus från fariséernas uppfattning. Vi har tidigare talat om människans fria vilja och vet av egen erfarenhet att det finns olika uppfattningar också bland kristna om hur fri människan är att följa Gud. Det är

viktigt för oss att förstå att vi inte kan göra något utan Guds nåd, det vill säga Jesus. Om vi i vår egen kraft kan följa Guds vilja behövs inte Jesus eller den Helige Ande. Enligt kristen tro kan emellertid alla människor åkalla Gud och då har Gud lovat att, för Jesu Kristi skull, ge oss vad vi behöver. I denna frågeställning möts med andra ord de två paradigmen. För judar och kristna är det riktigt att älska Gud av hela sitt hjärta, hela sin själ och hela sin kraft. Fariséerna betonar detta utan hjälp av Jesus eller den Helige Ande, medan de kristna gör det i kraft av Jesus och den Helige Ande.

I Matt **15:1-14** diskuteras förhållandet till Mishna. Fariséerna menar att vi ska bruka all kraft på att göra Guds hela vilja. Jesus motsäger inte detta, men menar att det börjar med Guds verk i våra hjärtan, se v 8. Det kan tyckas som en gradskillnad, men är en väsensskillnad och det är den Jesus varnar för i **16:5-12**. Fariséerna anar detta och är naturligtvis hotade av Jesu undervisning, **21:45** och **22:15**.

3. Den tredje läran handlar om änglar, demoner och människans odödlighet.

I **22:23-33** diskuteras mellantillståndet och de dödas uppståndelse. På denna punkt skilde sig fariséerna från sadducéerna. Sadducéerna förkastade alla läror som inte var betygade i Moseböckerna och kunde inte där finna stöd för tron på änglar och demoner eller på uppståndelsen. Fariséerna hävdade motsatsen, men byggde sin tro på bibelställen från till exempel Jes 26:19 och Dan 12:2. Detta skulle ske när Messias kom och fariséerna hade en stark förväntan på Messias. När Jesus därför uppväcker människor från de döda blir förvirringen total.

4. Den fjärde handlar om det viktigaste budet

Det viktigaste budet för skriftlärde och fariséer var utan tvekan Deut 6:4-9, jfr Mark 12:32. Fariséernas mål var den osjälviska kärleken, exemplifierad i Ex 32:31f. Fariséen som bad denna bön och fick den besvarad är en legend som också Paulus kände till, Rom 9:3. Den bönen är besvarad i och genom Guds egen Son, Jesus Kristus, när denne gav sitt liv för oss.

Matt **22:34-40**, det dubbla kärleksbudet är ett annat exempel och Matt **22:34-40** framställer den osjälviska kärleken som ett mål.

C. Fariséerna och Jesus – en sammanfattning

1. Jesus står nära fariséerna i förståelsen av GT:s texter.

Jesus citerar Skrifterna 39 ggr och betraktar dem på samma sätt som fariséerna. Den är evigt giltig. Den kan aldrig upphävas, förkortas eller förlängas. Han är vidare överens med dem om matföreskrifterna, sabbatsbudet, kärleksbudet och om läran om de dödas uppståndelse.

Matföreskrifterna behandlade vi i **9:9-13** och sabbatsbudet i kommentaren till **12:1-14**. läran om de dödas uppståndelse i **22:29-33** och det viktigaste budet i **22:34-39**. Dessa bestämmelser kännetecknade judarna, hebreiska *shibbolet* och skilde dem samtidigt från andra folk. Det hände att de skriftlärde tyckte att Jesus överskred dessa gränser. Varför och på vilket sätt gjorde han det?

Jag tror att vi finner ett bra svar på den frågan i **9:14-17** där vi får del av tre eskatologiska bilder, nämligen bilden av

- bröllopet
- lapp av okrympt tyg
- nytt vin

Den messianska tidsåldern har kommit med Jesus och detta "nya" kommer än idag och får oftast förödande effekt på det "gamla", jämför med 2 Kor 5:17. Det är två olika riken, två olika kulturer som krockar med varandra.

2. Det finns en artskillnad.

I **5:17-20** diskuterar de frågan om rättfärdighet och Jesus hävdar för första gången sin auktoritet med orden MEN JAG SÄGER ER ... Matt **5:22, 28, 32, 34, 39, 44, 48**. Jesu för in någonting nytt, ingenting mindre, men större, nämligen sig själv. Se också Matt **11:27, 16:13, 28:18**, Mark 2:5ff, 2:18f, 4:41,6:2, 11:28ff, Luk 2:47, 22:39, Joh 2:1-11, 5:17, 7:12, EGO EIMI; Joh 6:35, 8:12, 10:17, 10:11, 11:25, 14:6, 15:1. Fariséerna är inte och kan aldrig bli fullkomliga, se Joh 8:31-47. Jesus är skillnaden mellan fariseism och kristendom. Fariseismen är OK, men otillräcklig.

3. Jesus varnar för fariséernas surdeg

Surdegen är fariséernas lära. Brödet är det vi tar in. Och vi får inte ta in fariséernas lära. Vi kan inte leva av den. Lagg märke till att Jesus i **16:6** talar till sina lärjungar, till de kristna. Fariséernas sätt att utlägga Skrifterna och deras präktighet är livsfarlig för sann kristendom. Deras lära är så lik Jesu egen, men de bärs av människokraft och inte av Guds närvaro, tvärtom "sätter de Guds Ord ur kraft ..." Se Matt **15: 6** och **22:29**. De gör så gott de kan eller anpassar teologin till sig själva.

D. På vilket sätt var fariséerna hycklare?

Skälet till att Matteus går så hårt åt fariséerna är alltså att deras lära är en fara för evangelium. Ytterligare ett skäl till att Matteus så ofta talar om fariséerna är enligt min uppfattning att fariseismens lära eller anda är en lika stor fara för den kristna kyrkan som för fariséerna själva. Den religiositet som fariséerna levde i och som gör dem till de frommaste av fromma onödiggör Jesus. Därför kallar Jesus dem för hycklare. De försökte leva ett fullkomligt liv utan att äga det. Det grekiska ordet *hypokrites* betyder skådespelare. Och vad annat är det än skådespeleri om man tillhör ett livssammanhang, men försöker bete sig som man tillhörde ett annat?

Detta förstod inte fariséerna, vilka själva var oerhört kritiska till allt som kunde likna skådespeleri. För dem var det naturligtvis viktigt att vara äkta i sin fromhet. För att belysa detta återger jag här nio citat från fariséerna själva.

1. "Varje människa, hos vilken det finnes förställning, bringar Guds vrede ner till jorden. En sådan bön blir icke hörd" (BT Sota 41b)
2. "Varje församling, i vilken det förekommer förställning är avskydd." (BT Sota 42a)
3. "Hycklarna kunna icke få träda fram inför Gud." (ib)
4. "Tre slags människor hatar Gud: den som talar ett med sin mun och ett annat i sitt hjärta, den som vet ett vittnesbörd till förmån för sin nästa och

- icke framlägger det, den som är ensam om att veta något smädligt om sin nästa och frambär det han vet." (BT Pesashim 113b)
5. "Hycklarna må man avslöja, ty de åstadkomma att Guds namn vanhedras." (Tos. Joma 5:12)
 6. "Allt har Gud skapat utom lögnen och falskheten. Dessa ha människorna uppfunnit." (Pesikta rabbati 24)
 7. "Man tror att han är en skriftlärd, och han är dock ingen skriftlärd, man tror att han kan de äldstes stadgar och han kan dem icke, han höljer sig i sin mantel och har tänkeskrifterna på sig (Pred 4:1): de av honom förtryckta gråta och ingen finnes som tröstar dem. Men Gud säger: mig tillkommer det att straffa sådana." (Eccl. R. 4:1)
 8. Hycklare kallas ock en "vars inre icke är såsom hans yttre". En sådan var enligt Gamaliel II icke värdig att bedriva studier. (BT Berakot 28:b)
 9. "Fyra slags människor får icke se Guds uppenbarelse: hädare, lögnare, skrymtare och förtalare." (BT Sahedrin 103 a. Sota 42 1.)

Professor Hugo Odeberg skriver:

Det torde icke nog kraftigt betonas, att fariséerna också i praktiken ... ingalunda vore några medvetna skrymtare. Med den vakna blick de hade för människans svagheter och böjelser voro de mycket uppmärksamma på sig själva i detta hänseende. Det torde vara svårt att finna en religiös grupp, som var så fri från skrymteri ... som just fariséerna. Som redan betonats gjorde fariséerna det största allvar av sin etiska och religiösa strävan. Detta allvar och denna intensitet var det just som från början bragte det fariseiska brödrskapet till stånd och som alltfört kännetecknade det. En av de orättvisaste beskyllningar som man kan rikta mot fariséerna är således den för skrymteri.⁹²

Fariséernas vilja att vara äkta och sanna judar gjorde att de kom att betona "laggärningarna". Därmed kom att de att förlora spontaniteten och bli blinda för Gud själv. Ju mer de försökte, desto mer fel blev det. Fariséerna försökte leva ett eskatologiskt liv, utan att ha det.

⁹² Odeberg, Fariseism och kristendom, Pro Veritate 1980

23:1-39, Jesus anklagar fariséerna

I det här kapitlet faller Jesus en sorts slutdom över det gamla paradigmet. Det diskuteras kommentatorer emellan om detta kapitel ska räkna in i det femte stora tal som Jesus håller. Det skulle då bestå av kapitel 23-25. Så gör Green i sin kommentar, men inte Fornberg. Fornberg menar att kapitel 23 snarast knyter an till kapitel 21 och 22 och alltså utgör själva kulmen eller sammanfattningen av det gamla paradigmet. Han menar vidare att scenskiftet i 24:1 och det faktum att kapitel 24-25 utgör ett eget ämne talar för detta. Jag ansluter mig till Fornberg i denna sak och därför läser vi kapitel 23 på följande sätt:

23:1-12 Anklagelserna mot de skriftlärda och fariséerna

23:13-33 De sju veropen

23:34-39 Domen över Jerusalem

Det finns de som menar att Jesus karikerar de skriftlärde och fariséerna, men utgångspunkten är att Jesus erkänner deras rättmätiga auktoritet och just därför blir det meningsfullt att anklaga dem.

23:1-12 Anklagelserna mot de skriftlärda och fariséerna

Vi läste tidigare, i *Kyrkoordningstalet*, kapitel 18, från 5 Mos 17:8-11 och förstår att det är en grundsats att prästerna har en lärostol. Jesus ifrågasätter inte det. I 9:14, 12:2, 10 och 15:1-3 ser vi hur Jesus måste förhålla sig till dem. Det är prästerna (skriftlärda och fariséer) som står i traditionen från 5 Mos 17. Det är just därför han håller dem ansvariga. Problemet är att de inte är fullkomliga, se 5:20 och 48, och därför inte kan sägas representera himmelriket. Inledningsvis kritiserar Jesus de skriftlärda av fem skäl. Det första, i v 3, är att de talar men handlar inte.

I v 4-7 talas om hur prästerna lägger tunga bördor på människorna. Men de vill inte själva handla därefter. Det är den andra kritiken från Jesus. Jesus anspelar på hur lagen brukar liknas vid ett ok som den trogne juden ikläder sig för att livet ska vara lättare att leva, se kommentaren till 11:28 ff. Men när fariséerna gör detta blir det istället svårare att leva därför att deras undervisning är bokstav utan himmelrikets Ande. Det de säger är rätt och riktigt, men vad hjälper det? Ovanpå detta gör de sig själva märkvärdiga genom sina fina böneremsor och hörntofsar, genom att sitta på de främsta platserna och de vill gärna bli hälsade av folket och kallas rabbiner. De vill att människor ska se upp till dem. Detta är den tredje allvarliga kritiken. De har fel motiv. Det är rätt att ha böneremsor och hörntofsar, 4 Mos 15:37-41, men fel att vara stolt på andras bekostnad.

Den fjärde kritiken är den tredje lik. Jesus anklagar fariséerna för att älska den uppmärksamhet de får. Detta är att ta ut sin lön i förväg. Jämför denna sanning med 6:1 ff.

När Matteusevangeliet slutredigerades höll den rabbinska judendomen på att växa fram parallellt med den unga Kyrkan. De kom därför att representera två olika världar, vilket framgår av detta kapitel. Inom den framväxande judendomen var det viktigt att följa lagen och rabbinerna hade en nyckelposition. Men en rabbin är en mästare och finns det egentligen några sådana vid sidan om Gud själv?

Den femte kritiken hittar vi i v 11 f och den handlar om att fariséerna, enligt Jesus inte begriper vad det är att tjäna.

När vi så läser v 8-12 gör vi det parentetiskt, därför att nu talar Jesus till oss. Lägga märke till hur ”de” växlar över till ”ni”, se även v 1. I dessa verser använder Jesus orden rabbi (Mästaren), Fadern och (lärare) Kristus, titlar som endast tillkommer Gud. Det finns bara en Mästare och det är Gud som räddar oss och gör livet lättare att leva. Fornberg menar att användandet av dessa titlar lägger grunden för ämbetena i den unga Kyrkan. I *Kyrkoordningstalet* fanns inget sådant, men här finns ett embryo till detta. Det utvecklas i v 11 och 12 där det framgår att dessa ”förnyade” tjänster, sprungna ur det nya paradigmet, till sitt väsen är att ”vara de andras tjänare”. Men här avbryter vi dessa tankar som kommer att utvecklas i framför allt breven. I stället avslutar vi parenteserna v 8-12 och fortsätter där Jesus befann sig innan.

23:13-33 De sju veropen

Vi har konstaterat att Jesus erkänner de skriftlärdas position, men just därför går tillrätta med dem, se v 33

Veropen var en vanlig litterär form i de Heliga Skrifterna. Vi mötte dem redan i 11:21 och 18:7, se också 24:19 och 26:24. De används i Skriften i samband med sorg och gråt. I kap 23 går fariseismen i graven. Det är sällsynt att veropen hopas på varandra som här och därför måste vi betrakta detta avsnitt som tungt och anmärkningsvärt. Det kontrasteras här av saligprisningarna i *Bergspredikan*. I saligprisningarna föddes det nya och här begravs det gamla.

Det första veropen, v 13, fälls därför att de skriftlärdas har nycklarna till himmelriket, men de använder dem inte, eller rättare sagt de använder dem fel. De förstår inte evangelium, utan kör sitt eget program. Det är därför som Jesus istället ger nycklarna till Petrus i v 16:17 ff.

Det andra veropen, v 15, inriktar sig på missionen och följer logiskt på det första. Judarna har inte för vana att missionera, eftersom de menar att hednafolken ska komma till dem, Jes 2:1-4 och Mika 4:1-4. Men det fanns en falang inom fariseismen som under en kort period, denna, missionerade. Och de gjorde det på ett lagiskt och exkluderande sätt. Se not 91 på sid 145.

Det tredje veropen, v 16-22, handlar om bruket av eder och motsvaras av 5:33-37. Shammaiterna som satt sin prägel på samtidens praxis menade att eder avgivna vid templet eller inför Gud var bindande, medan andra gick att bryta. Jesus vill att andliga ledare ska vara alltigenom pålitliga.

Det fjärde veropen, v 23, tar fasta på tiondegivande av kryddväxter. Jesu ve rop vinner i styrka när vi vet att fromma skriftlärdade faktiskt silade mygg innan de drack, eftersom de till varje pris ville undvika att få något orent i sig. Lägga märke till att Jesus inte är emot att man silar mygg, utan emot prioriteringen. Än idag finns det de som bugar för altaret och korstecken, utan att ens tro på Jesus som Guds Son.

Det femte veropen, v 25 f knyter an till shammaiternas bruk att rengöra både ut- och insidan av kärlen. Inte är väl de yttre bruk vi själva använder oss av viktigare än det inre?

Det sjätte veropet knyter också det an till viljan att undvika orenhet. Döda ansågs orena och därmed också deras gravar. För att minska risken att komma vid dem brukade man särskilt vid de stora högtiderna vitkalka dem så att de blev väl synliga och lätta att undvika. Poängen blir då att de skriftlärdade är såsom gravarna, vita och fina utåt, men orena inuti.

Det sjunde veropet, v 29-33, tar upp samtidens sed att bygga minnesmärken över gångna tiders profeter. Till och med Herodes den Store hade byggt ett gravmonument över kung David för att blidka folket, men Jesus omtolkar genom att associera byggarna, inte med dem som dödats, utan med dem som mördade profeterna. I v 32 ropar Jesus: Fyll då också ni era faders mått” Det betyder att de ska döda Jesus.

Fem gånger har Jesus benämnt fariséerna för blinda. De är blinda för det nya. Och sex gånger har han kallat dem hycklare, därför att de lever som om de vore fullkomliga. Jag är övertygad om att Jesus älskade fariséerna och att han led svårt efter det här talet. Men han har kommit till en punkt där han måste benämna saker och ting vid dess rätta namn, som Johannes döparen hade börjat göra. Det sker på fyra sätt. Först gör han det på två negativa sätt. Han kallar dem för huggormsyngel, v 33. Sedan genom att han lämnar templet, 24:1. När kärleken blir obesvarad drar den sig tillbaka. De andra två sätten är positiva och kommenteras nedan. Dels talar han om hur han v 37 velat samla dem, men också i v 34 att han har och kommer också fortsättningsvis (?) att sända evangelium till dem! Vi får aldrig glömma det judiska folket!

23:34-39 Domen över Jerusalem

Avsnittet består av två delar, dels v 34-36, dels v 37-39.

När det i v 34 talas om profeter, visa män och skriftlärdade talar det för en kyrka och församling som ännu inte blivit till. Församlingsledningen har helt och hållet judiska drag. Det är profeter, visa män och skriftlärdade, jämför med 10:41 f och 13:52. Den leds inte av karismatiker, apostlar, profeter, evangelister, herdar eller lärare som i Korint och Efesus, inte heller av biskopar (föreståndare), präster (äldste) eller diakoner (församlingstjänare) som i Pastoralbrevet. Det är en kyrka med endast Jesus som lärare.

När nu Jesus kommer att bygga sin Kyrka uppfattas det som en krigsförklaring, v 34. Två riken krockar med varandra. Men ”den som drar svärd skall dödas med svärd”, låter Jesus oss förstå här och i 26:52 f. Allt det blod som utgjutits från Abel till Sakarja kommer att vända tillbaka mot dess föröväre. Prästen Sakarjas martyrium är omnämnt i 2 Krön 24:20-22. Det hör till saken att 2 Krön är den sista boken i *Tanach*, det vill säga vad vi benämner Gamla Testamentet.

Genom att Matteus här hänvisar till 2 Krön förbereder han det fruktansvärda domsord som nu kommer i v 37-39 mot Jerusalem och dess tempel samtidigt som han lägger grunden för det nya. Templet blir här ett ödehus. Vi har svårt att förstå Guds handlingar och straffdomar och ska därför lägga märke till det vemod och den sorg som finns i Jesu röst i v 37b.

V 39, som används som en ”inclusio” tillsammans med ordet 21:9, inramar och avslutar vårt avsnitt, samtidigt som detta uttalande lägger grunden för den femte och sista talet, det eskatologiska talet, kap 24-25, vi nu går över.